...ocini Fausti

1.

...t. de... auctoritate.

2.

...Dei Christo

...Spiritu S.

3.

...de iustificatione

4.

...ulici Reg.

...L. debe=

...gnis ad=

...re.

5.

...de Eccle=

...sia.

...acoviae.

1611.

QVÒD REGNI POLONIÆ ET MAGNI DVcatus Lithvaniæ homines, vulgò Evangelici dicti, qui; solidæ pietatis sunt studiosi, omnino deberent se illorum cœtui adjungere, qui in iisdem locis falsò atq; immeritò Arriani atq; Ebionitæ vocantur.

Ex scriptis
FAUSTI SOCINI SENENSIS.

Heb: 6. 1.
Omisso inchoationis Christi sermone, ad perfectionem feramur.

RACOVIÆ,
Typis Sebastiani Sternacii,
1611.

VERA & stabilis perpetuaq; inter utrumq; cœtum, qui Papatui in Regno Poloniæ & magno Ducatu Lithvaniæ valedixerunt, concordia, quæ hactenus frustra ab ipsorum altero tentata est, in eo maximè ac potissimùm, vel potius solùm consistit, ut utraq; pars piè ac sanctè ex Christi præscripto vivere omnibus viribus conetur & studeat. quod quia admodum difficile est, ut ab Evangelicis fiat, donec sua quædam dogmata retinent, nec modum suarum Ecclesiarum regendarum mutant; Propterea editur hic libellus, quo id ita se habere ostenditur, & ob eam causam, qui in illo cœtu sunt pietatis studiosi, ut alteri cœtui sese adjungant, sedulò monentur; præsertim, cùm aliæ etiam sint caussæ, cur id facere debeant, quas, scriptum hoc legendo, quisq; nullo negotio deprehendere poterit.

LECTORI PIO S.

AUDIVI sæpe (atq; ita rem se habere ex parte ipse comperi) inter eos, qui in regno Poloniæ & magno ducatu Lithvaniæ vulgò Evangelici appellantur, non paucos esse, qui libenter scirent, quænam sint caussæ & rationes, cur aliquot viri eruditione ac virtute præstantes, ipsorum cœtum, eorum cœtui posthabendum censuerint, qui Arriani & Ebionitæ vocari solent. Quin etiam vir quidam nobilis, & bonarum litterarum apprime studiosus, quique me ab se impensè amari tunc temporis profitebatur, diligenter me aliquando rogavit, ut caussas istas & rationes brevi scripto comprehensas sibi habere liceret, idq; mea operâ, quandoquidem ipse illi auctor earm, ut ab Evangelicis, quibus adhærebat, ac perpetuò in vita sua adhæserat, ad istos alios transiret. Ego verò ejus precibus victus, quin me id, quod tantopere expetebat, facturum promitterem, facere non potui, hocq; meo promisso jamdiu stetissem, nisi haud ita multò post ejus animum ob ipsam religionis caussam, a me prope abalienatum esse, animadvertere mihi visus fuissem. Hæc igitur hoc tempore mecum ipse partim considerans, partim memoriâ repetens, & nihil prorsus dubitans, quin consilium, quod nobili isti viro dabam, salutare planè sit, & homini Evangelicæ in hisce re-

gionibus religionis, ad solidam pietatem contendenti, ferme necessarium, amicis monentibus atq; hortantibus, ut hac de re aliquid scriberem, parendum atq; obtemperandum mihi censui. Sperandum siquidem est, ut ex Evangelicorum numero ii, qui ista legere cupiunt, non sine fructu etiam illa legant, & fructu quidem ejusmodi, cui nullus par esse potest. Quid enim cum æterna salute comparandum? Agitur nimirum hic de salute æterna, de qua vehementer periclitantur ii ex Evangelicis, qui nescientes, quænam sint causæ, cur multi, qui non minùs quàm ipsi, Antichristi jugum excusserunt, Evangelicorum cœtui minimè se addixerint, vel priùs addicti ab ipso postmodum recesserint, & ad alium accesserint, in instituto suo adhuc pergunt, & in eodem Evangelicorum cœtu esse perseverant. Quare, ut huic tanto periculo pro viribus nostris meliùs ac faciliùs obviam iremus, non simpliciter caussas istas nobis exponendas putavimus, sed ad illas exponendas, nostræ hujus scriptionis argumentum esse voluimus, ostendere ac probare, prædictarum regionum Evangelicos homines, qui solidæ pietatis sint studiosi, omnino debere se illorum cœtui adjungere, qui Arriani & Ebionitæ vocitantur. Quas appellationes falsò atq; immeritò illis tributas esse propterea affirmamus, quòd longè

gè

gè ipſorum ſententiæ ab iſtorum opinionibus abſint. Arriani enim ſentiunt, Dei filium unigenitum eſſe ſubſtantiam quandam ſpiritualem a Deo ante cœlum & terram atq; ipſos angelos creatam ex nihilo, per quam poſtea alias res omnes creaverit. Hancq; ſpiritualem ſubſtantiam, ſeu mavis ſpiritum, volunt humanum corpus tandem ſic induiſſe ſive aſſumpſiſſe, ut corpori iſti fuerit loco animæ, ex quo fit, ut Chriſtus Ieſus, quem neceſſe eſt velint iſtum ſpiritum eſſe humano corpore indutum, ex ipſorum ſententia, humanâ animâ careat, ſemperq; caruerit, & ſic (quod ipſimet fateri coguntur) verus & naturalis homo non fuerit. Præterea maxima pars Arrianorum Dei filio Chriſto Ieſu divinum cultum, ſive ejuſdem generis, quo Deus pater ipſius afficiendus eſt, denegare eſt auſa; & hanc ob cauſsam maximè, ab aliis Chriſtiani nominis hominibus diſſenſerunt, eosq; aliquamdiu graviſſimè ſunt perſecuti. Ebionitæ verò, maxima & potiſſima ex parte, Chriſtum, ex concubitu & conjunctione Ioſephi cum Maria uxore ſua, natum dixerunt; nec iſtius appellationis ullus fuit, qui Chriſtianis hominibus Moſaicam legem ſervandam non cenſeret, quivé Paulum Apoſtolum ejusq; doctrinam & epiſtolas omnes non ſperneret ac rejiceret, eoq; ſolo Evangelio uteretur,

Arriani qui.

Ebionitæ qui.

quod dicebatur ſecundum Hebræos, reliqua verò omnia parvi penderet. Atqui illi, qui in regno Poloniæ & magno ducatu Lithvaniæ Arriani & Ebionitæ appellari conſueverunt, iſta omnia, tam Arrianorum, quàm Ebionitanum dogmata prorſus erroris damnant, ac pleraq; ut impia & blaſphema penitus averſantur atq; horrent. Voluimus hac nobis occaſione oblata, graviſſimam ex iſtis falſis appellationibus proficiſcentem calumniam, quâ homines pii, & Dei Chriſtiq; vera cognitione præ cæteris imbuti, gravari ſolent, retegere, & ab illis depellere: etiamſi alioqui nihil vereamur, quisquis es lector, modò cordatus ſis, ne ejuſmodi larvis, ut pueruli ſolent, abſterrearis, quominus & hæc noſtra legas, & ea diligenter examines, & deniq; ſi ex illorum numero es, quorum cauſsâ potiſſimum illa ſcribimus, ad horum hominum, quos tantopere commendamus, cœtum accedas, eiſque tete adjungas. Vale.

QVOD REGNI POLONIÆ, ET MAGNI DUCATUS LITHVANIÆ homines, vulgò Evangelici dicti, qui solidæ pietatis sint studiosi, omnino deberent se illorum cœtui adjungere, qui in iisdem locis falsò atq; immeritò Arriani & Ebionitæ vocantur.

PROOEMIVM.

In quo ea proponuntur, quæ in hoc scripto breviter ostendenda suscipiuntur.

Si verè ac solidè pius jurè dici posset, quicumq; ab idololatricis aliisq; falsis ac commenticiis in religione cultibus abhorret, ab iisq; est liber, possent ii, qui in regno Poloniæ & magno ducatu Lithvaniæ, Evangelicam (quam vocant) religionem sinceræ pietatis studio sunt amplexi, isto suo facto esse contenti, nec quidquam præterea ulterius quærere. Detestatur siquidem religio ista, & quemadmodum verbis, sic etiam factis abominatur idololatricos & alios falsos ac commentitios cultus; & qui illam profitentur, meritissimò, vel ob unam hanc caußam, ab Ecclesia, quæ Romana dicitur, secessionem fecerunt, ab eaq; penitus sese separarunt, quòd in ea ecclesia cultus isti maximopere ac mirificè vigent. Sed, quando certissimum est, ad hominem verè ac solidè pium constituendum, id est, ejusmodi, qui Deo sit carus, ita ut ad numerum filiorum ejus pertineat, & cœlestem hæreditatem sit consecutu-

rus, non ſatis eſſe ejuſmodi falſos cultus abominari, ſed ſimul etiam requiri, ne in eo ullum aliud vitium aut peccatum, quod ſanæ Ieſu Chriſti Evangelii doctrinæ repugnet, regnare ſeu habitare meritò dici poſſit, nullo pacto deberet quiſquam iſta Evangelicâ religione eſſe contentus, & in ea prorſus acquieſcere, qui ad cœleſte regnum aſpirare velit.

2. *Quandoquidem habentur in religione iſta dogmata aliquot ac ſententiæ, quæ fundamenta quædam pietatis ac ſalutis noſtræ æternæ eſſe cenſentur, quibus approbatis ac retentis, vix fieri poteſt, ut ab iſtis, quæ diximus, vitiis aut peccatis, humana natura, quæ ad ea maximè eſt prona, ita ſit libera, ut a nullo ipſorum vincatur & poſſideatur.*

3. *Huc accedit, quòd in eadem religione, Evangelica vulgò dicta, quædam conceduntur, quæ Chriſti præceptis adverſantur, eò quòd perſuaſum in ea ſit, Chriſti præcepta ad mores pertinentia nihil differre a præceptis ejuſdem generis a Moſe traditis.*

4. *Præterea errores quidam in ea ſunt, qui licet per ſe ipſi æternam ſalutem non adimant, tamen, vel quia circa res maximi momenti verſantur, vel aliam quampiam ob cauſſam, facilè impediunt, quominus quis æternæ ſalutis viam rectè aut nôrit, aut certè teneat.*

5. *Poſtremò multa in eadem iſta religione Evangelica ignorantur, quorum cognitio inutilis eſſe non poteſt, cùm, quemadmodum in humanis ſcientiis, ſic etiam in ipſa ſcientia divina vel minimæ alicujus rei ignoratio poſſit facilè (ut error errorem parit)*

obſcu-

obscurationem ipsius syncerae veritatis afferre. Atqui ab his omnibus incommodis & periculis, vel penitus, vel certè maxima & potissima ex parte libera est ea religio, quam in eodem Regno & magno Ducatu ii profitentur, qui summâ injuriâ Arriani & Ebionitae appellari solent; adeò, ut, quantum resciri & ad nostram notitiam pervenire potuit, non solùm in his locis, sed in toto ipso terrarum orbe nulla sit ecclesia, seu Iesu Christi nomen profitentium coetus, qui puriorem doctrinam, & quatenus ad salutem humani generis pertinet, majorem divinarum rerum cognitionem habeat, id quod facilè ex iis, quae deinceps dicturi sumus, partim intelligi, partim conjici poterit. Neminem autem negaturum arbitror, sicut Christiani hominis officium est, religionem suam profiteri, & palàm se alicui coetui adjungere, si modò aliquis ejusmodi coetus sit, qui Christi doctrinam, quatenus ad salutem aeternam est necessarium, teneat: ita eundem Christianum hominem debere ecclesiae illi palàm adhaerere, quae omnium purissima, & ab erroribus liberrima sit. Ex quibus omnibus conficitur, debere homines Evangelicos supra dictorum locorum, quibus & sua ipsorum salus aeterna, & Dei Christiq; gloria, & deniq; Christiani hominis officium est cordi, omnino ulteriùs progredi, & alteri isti coetui sese publicè adjungere, a quo, ut dictum est, multi & gravissimi errores exulant, qui a Romana Ecclesia fere accepti adhuc in Evangelicorum coetu & locum habent, & vigent, adeò ut etiam periculum sit, ne idololatria

tria quædam in illum paulatim sese insinuet. Qua de re postea suo loco apertius aliquid, Deo volente, dicturi sumus. Nunc ad ea probanda accedamus, quæ a nobis sunt proposita, & ex quibus id conficitur, quod modò conclusimus, & cujus persuadendi gratiâ hunc scribendi laborem sumpsimus; ut, si fieri possit, piæ mentis homines, & qui ex Antichristianis tenebris emergere ex animo cupiunt, nostrâ operâ eam viam ingrediantur, quâ facilè ac tutò eò, quò tendunt, pervenire possint. Non expectandum tamen hic putet quisquam, ut quæ proposuimus ita probentur, ut ad pleraq;, quæ contra disputari possent, respondeatur; nimis enim magnum opus res ista requireret; sed satis unusquisq; habeat, si quàm brevissimè, ut institutum nostrum postulat, eas probationes attulerimus, quæ cum apertissima ratione, maximè verò cum clarissimis sacrarum literarum testimoniis omnino consentiunt.

CAPUT I.

AD regnum Dei possidendum, necesse esse in nullo peccato manere, quod Evangelii doctrinæ adversetur.

V T *igitur ordine singula quæ proposuimus, confirmemus, & quoad fieri potest, demonstremus, docendum nobis primo loco est, ad cœleste regnum possidendum, non satis esse, ab idololatricis aliisq; falsis & commenticiis in religione cultibus abstinere, sed necesse præterea esse, ut nullum ex vitiis aut peccatis, quæ Evangelii doctrinæ adversantur, in nobis re-*

gnet

gnet seu habiret. Id autem manifeste probant verba Pauli Apostoli, in epistola ad Gal. cap. 5. 19. &c. ubi, enumeratis præter idololatriam, multis aliis vitiis & peccatis, quæ carnis opera appellat, carnis inquã, quæ spiritui, & sic evangelicæ doctrinæ opponitur & adversatur, tandem concludit, eos qui talia faciunt, regnum Dei non possessuros. cujus rei se & antea Galatas illos præmonuisse, & tunc etiam se præmonere ait, apertè hac ratione indicans, quàm vera, quamq; cognitu necessaria ista ipsius conclusio esset; quam si quis, quamvis per se admodum claram, non omnino perspiciat, & dubitet, quomodo accipienda sint verba illa, qui talia faciunt, ipsorum explicationem petat ex verbis ejusdem Apostoli, 1 Cor. 6. 9. &c. Nolite errare, neq; fornicarii &c. Ex quibus duo apparent: unum est, Vocem talia idem significare, atq; unum ex talibus; ita ut ex Pauli sententia statuere debeamus, neminem possessurum Dei regnum, qui vel unum ex istis talibus fecerit. Alterum est, verbum faciunt, non idem valere quòd, aliquando faciunt, sed, consueverunt facere. Neq; enim (exempli caußâ) is ebriosus est, qui semel aut bis inebriatus fuerit, sed is qui sæpe inebriatur: non qui actum aliquem hujus vitii, sed qui habitum habet. Disertè enim Apostolus in prædicto loco ad Corinthios, sicut singulis per se vitiis & peccatis, quæ commemorat, hoc tribuit, quòd a regno Dei hominem excludant, sic non simpliciter fornicationis, ebrietatis, &c. mentionem facit, sed fornicariorum, ebriosorum, &c. Quamquam enim

homini

homini Christiano omnis vitiosus actus, Christi præceptis repugnans summo conatu ac diligentia perpetuò est cavendus ac vitandus, tamen non quilibet ejusmodi actus, sed habitus vitiosus, vitiosavé consuetudo, quæ evangelicæ filii Dei doctrinæ adversetur, hominem a cælorum regno excludit. Nihil igitur, ut concludamus, est dubitandum, teste Apostolo Paulo; quin, ad æternam salutem consequendam, non satis sit, idololatram non esse, sed præterea requiri, ut nullum aliud vitium aut peccatum, quod Evangelii doctrinæ adversetur, in nobis regnare seu habitare meritò dici possit. Innumera prope alia hujus rei testimonia sacra omittimus. instar enim ipsorum omnium duo ista, quæ attulimus, esse possunt.

CAPUT II.

IN eorum, qui Evangelici vulgò appellantur, religione, dogmata & sententias haberi, quæ vix ullo modo permittunt, ut, qui eas tenet, in nullo peccato maneat.

SEQUITUR, *ut id, quod secundo loco proposuimus, similiter verum esse demonstremus, nempe in religione, quæ hodie vulgò Evangelica appellatur, haberi dogmata aliquot & sententias, quibus approbatis & retentis, vix fieri possit, ut quis a nullo prædictorum vitiorum aut peccatorum vincatur & possideatur.*

I. *Primum autem hujus generis ponemus dogma de Prædestinatione divina, quod præstantissimi ferè quiq; Evangelicorum theologi non solùm constan-*

Sententia Evã gelicorum de

tissimè

tissimè asserunt, sed etiam fundamentum totius salutis nostræ esse affirmant. Id porrò tale est: Deum ab æterno ex omnibus hominibus, qui umquam futuri essent, nominatim certos quosdam saluti æternæ destinasse, cunctos verò reliquos æternæ damnationi addixisse; non quidem quia horum contumaciam, illorum verò obedientiam prænoverit, sed quia sic ipsi placuit, eßeq; hoc ipsius de utrisq; decretum prorsus immutabile. Hoc dogma haustum est potissimum ex libris Aurelii Augustini, cui cùm Ecclesia Romana plurimum tribuat, factum est, ut istius Ecclesiæ scholæ id passim tradiderint ac tradant, quamvis contrà multi iiq; valde insignes ejusdem ecclesiæ Theologi illud rejiciant, atq; adeò summæ impietatis damnent. Iam quid potest excogitari accommodatius ad humanum genus a studio obediendi Deo, & vitia ac peccata Christi disciplinæ adversantia cavendi, penitus avocandum & retrahendum? Nam quid opus est studere, ut Deo & Christo obedias, si jam nulla habita futuræ tuæ ejusmodi obedientiæ vel inobedientiæ ratione, immutabili decreto divinitus statutum est, an servari, an verò damnari debeas? Et hæc sanè ratio satis esse deberet ad falsitatem & impietatem istius dogmatis coarguendam. Duo tamen ex infinitis propemodum ei adversantibus divinis testimoniis hic commemorabimus, ut melius falsitas ista & impietas appareat; & alterum quidem ex vetere, alterum ex novo Testamento. Nam apud Ezechielem ipse Deus, tum cap. 18. 23, & 32. tum cap. 33. 11. contestatur

prædesti natione divina.

ſtatur (& quidem cap. 33. cum juramento) ſe nolle, ſeu, ſe non delectari morte impii, ſeu mavis improbi, ſed id velle, ſeu ſe eo delectari, ut improbus recedat a via ſua, & vivat. Quomodo verò nollet, ſeu non delectaretur Deus morte improbi, ſi omnes improbos qui moriuntur, id eſt, pereunt, etiam antequam eſſent, nedum eſſent improbi, nulla ipſorum improbitatis ratione habita, ut morerentur, id eſt, perirent, & in æternum damnarentur, prorſus decrevit? Petrus verò Apoſtolus cap. 3. poſterioris ſuæ epiſtolæ v. 9. diſertè ait, Dominum nolle ullos perire, ſed omnes ad pœnitentiam venire, nempe ut ſerventur. At hoc verum eſſe non poſſet, ſi jam Deus ab omni æternitate de innumerabilibus hominibus qui pereunt, ut perirent, nec ulla ratione re ipſa ſervari poſſent, omnino decreviſſet. Scio, quomodo ii, qui impium iſtud dogma defendunt, ſoleant hæc & ſimilia teſtimonia interpretari. Verùm interpretationes iſtæ adeò violentæ & ſimul ineptæ ac ridiculæ ſunt, ut ne dignæ quidem ſint, quæ commemorentur; nec noſtri inſtituti hoc loco eſt, dogma iſtud planè refellere, ſed tantùm demonſtrare, vix poſſe quemquam, qui illud approbet, ac retineat, ab omni vitiorum & peccatorum habitu vel conſuetudine liberum eſſe, quod & præſtitimus; nec præterea nihilominus omiſimus oſtendere, cum quibusdam divinis oraculis illud pugnare; ſi fortè quis ita parum ſciens rerum divinarum eſſet, ut crederet, fieri poſſe, ut cum ſacris teſtimoniis conſentiat ejuſmodi dogma, quod cauſa eſſe poſſit, ne quis umquam peccatorum ju-

gum excutiat, sed potiùs perpetuò in eis maneat.

Ne quis verò caussetur, nos protulisse quidē testimonia unde probetur, Deum non statuisse ab omni æternitate, ut ii nominatim pereant, qui pereunt, sed non quibus ostendatur, non fuisse quosdam ab ipso nominatim prædestinatos ad vitam, qui perire nequeant, id quod dogmate isto continetur, & propter quod illi ab Evangelicis Theologis tribuitur, quòd sit fundamentum salutis nostræ: primùm lectorem monemus, ex ipsis a nobis allatis testimoniis probari, Deum velle, & curare, ut vivant illi ipsi qui pereunt, ac proinde posse perire, atq; adeò evenire ut pereant ii, quos Deus velit vivere. ex quo apparet, voluntatem Dei in servandis hominibus (generatim loquendo) non esse prorsus absolutam, sed cum conditione conjunctam, & propterea pro fundamento salutis nostræ non posse haberi, quòd Deus nos servare prorsus absolutè velit, qualis Dei voluntas isto divinæ prædestinationis dogmate continetur, & qualem Evangelici intelligunt ac prædicant. Deinde addimus, complura alia testimonia in sanctis literis extare, ex quibus constat, posse perire eos, quos Deus saluti destinaverat, idq; ipsorum culpâ, & vicissim servari, quos Deus perdere decreverat, idq; ob ipsorum pœnitentiam. Docent utrumq; istorum ambo illa jam a nobis citata Ezechielis capita, potissimùm verò cap. 33. a v. 13 usq; ad 17. Ex capite etiam undecimo Epistolæ ad Rom: apparet, tum insitos olivæ ramos, ac propterea participandæ ejus radici & pinguedini in perpetuum destinatos,

posse

posse excindi, tum vicissim jam excisos denuo inseri; hos propter infidelitatem, illos propter fidem. Quid plura? ut apertè constet, saluti a Deo destinatum perire posse, legatur quid de se ipso dicat Paulus Apostolus 1 Cor. cap.9.in fine. Ibi enim disertè ait, se suum corpus in servitutem redigere, ne cum aliis prædicaverit, ipse reprobus fiat.

II. *Huic de divina ista prædestinatione dogmati affine est, immo ex eo necessariò consequitur aliud Euangelicorum dogma de servo humano arbitrio. Et mirum est Ecclesiæ Romanæ scholas, tam stupidas esse, ut hoc non intelligant, & credant, liberum hominis, in iis rebus quæ ad æternam salutem attinent, arbitrium, unà cum prædestinatione ista divina consistere posse. quam suam stupiditatem acceptam referre debent eidem Augustino suo, qui re ipsa liberum hominis arbitrium non tantùm sua illa prædestinatione divina proponenda, sed multò magis eadem explicanda satis evidenter tollens, verbis tamen illud constanter asserere videtur. Atqui necessariò prædestinatione ista divina liberum hominis arbitrium convelli, & viderunt, & latè explicarunt, in ipsa Romana Ecclesia illi ipsi Theologi, qui prædestinationem istam rejiciunt: immo ob hoc præcipuè illam rejiciunt, quòd eâ admissâ, liberum hominis arbitrium penitus tollatur; id quod apud illos ipsos suæ Ecclesiæ Theologos, quibus hac in re adversantur, absurdissimum esse nôrunt. Sed Evangelici mentem potiùs, quàm verba Augustini, cui & ipsi plurimum tribuunt, spectantes, & quid*

Sententia Evãgelicorum de servo arbitrio.

ex

ex prædestinatione illa divina omnino consequatur, probè animadvertentes, cùm de illa nihil dubitandum unà cum plerisq; aliis censerent, nihil similiter dubitârunt, quin firmiter tenendum esset, hominis arbitrium in iis, quæ ad salutem æternam pertinent, nullam prorsus libertatem habere. quod tamen dogma ejusmodi est, ut ipsum per se omnem religionem ac pietatem pessundare possit. Nam quomodo fieri potest, ut religiosus & pius is esse curet, qui persuasum habeat, sibi ne hoc quidem liberum esse, ut religiosus & pius esse velit? Quis porrò, ut ad rem nostram propiùs accedamus, operam daturus est, ut in nullo eorum vitiorum seu peccatorum hæreat, quæ Christi disciplina damnat, si credat, se in hoc rerum genere ne liberam quidem voluntatem habere? An non quotidie audimus, eos, qui ita credunt, cum propter peccata, quibus sunt obnoxii, reprehenduntur aut monentur, respondere, humanas vires in peccatis vitandis nullas esse, & propter primi hominis peccatum atq; inobedientiam, universum humanum genus, ipsius voluntatis libertate, in bene agendo Deoq; obediendo, privatum esse? Quod tamen non modò nunquam verum esse ostendent, sed ne in speciem quidem id usquam in sacris literis indicatum fuisse, docere poterunt: immo infinita in illis testimonia deprehendet, quisquis illas, non planè aliud interim agens, legerit, liberæ humanæ voluntatis in ipsis præceptis Dei servandis. Et sanè nulla ratione fieri posset, ut ii, qui illa contemnunt, vel servare negligunt, tam acerbè a Deo punirentur, quàm eædem

sacræ literæ testantur, nisi id saltem liberum homini esset, ut ea servare & velit & curet. Nam quæ inaudita hæc esset, nec tantùm Deo, sed quo libet homine, adeoq; sævo tyranno indignissima crudelitas, acerbissimâ pœnâ quempiam propterea afficere, quòd ea non fecerit, quæ ne velle quidem facere in ipsius potestate erat?

III. Sẽtentia Evangelicorum de justificatione. *Sed jam ad Evangelicorum de justificatione nostra sententiam transeamus, quæ ejusmodi est, ut mirum videri possit, si quis eam amplexus, vitam homine Christiano dignam ducat. Fuerunt, fateor, & ad huc sunt, qui eam se amplecti profitentur, & tamen Christianè vivunt. Verùm aut isti non penitus eam imbiberunt, seu gustârunt, nec quid ex illa consequatur, accuratè perpenderunt: aut sibi Deum, quamcumq; tandem ob caußam id fiat, singulariter faventem habent, nec permittentem, ut in eo periculo pereant, in quo perpetuò versantur. Primùm igitur sentiunt Evangelici nostræ justificationis coram Deo, id est, hujus rei, quòd justi a Deo habeamur, atq; ut tales ab ipso tractemur, hanc esse & causam, & rationem, quòd Christus sui sanguinis fusione pro omnibus peccatis nostris, tam præteritis quàm præsentibus & futuris, divinæ justitiæ plenissimè satis fecerit; ita ut nihil aliud præterea ad nos justos coram Deo constituendos requiratur, nisi ut firmiter credamus, nos propter hanc causam, & sic propter ipsum Christum Deo esse acceptos & gratos. Hujus autem firmæ fidei fructus quidem esse bona opera nostra, sed ea tamen ad nos ita gratos &*

acce-

acceptos Deo faciendos, ut justi coram ipso ex ipsius benignitate constituamur, nihil pertinere, nec ad id præstandum ullo modo concurrere. Deinde volunt iidem Evangelici, ista bona opera, & sic, ut illis placet, hominis jam justificati opera, talia esse, ut potiùs dici possit, justificatum & spiritum Dei regeneratum hominem conari, ut bene agat, quàm revera bene agere. Nam ut alia complura omittam, ex quibus malè ac perversè intellectis suam hanc opinionem eliciunt, huc præcipuè accommodant, quæ leguntur apud Paulum Apostolum cap. 7. epistolæ ad Rom. Carnalis sum, venundatus sub peccatum; &, Non quod volo bonum hoc facio, sed quod nolo malum hoc ago; &, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me legi peccati, quæ est in membris meis, *unà cum aliis similibus sententiis quæ ibidem habentur; existimantes, Paulum ibi, quia in prima persona loquitur, de se ipso, qualis erat, cum illam epistolam scripsit, & sic jam Dei spiritu regenito, verba facere. Cujus erroris manifesti (quippe quem redarguant alia multa, quæ idem Paulus cum alibi, tum in eadem ad Romanos epistola, atq; adeò in eodem cap. 7. & statim postea in ipso octavi cap. initio de regeneratis hominibus planè istis contraria disertè scribit) auctorem habent Augustinum suum, & post ipsum, Theologos Pontificios ferè omnes. Sed neq; ipsi interea, nec Pontificii animadverterunt, Augustinum credidisse, istas Pauli sententias in cap. 7. ad Roma-*

nos ita posse ac debere accipi, ut de ipsa tantùm concupiscentia verba fiant, sine ullo ei adhibito assensu, nedum ut ea ad effectum perducatur; a qua Apostolus dicat, se in hac vita planè liberum esse non posse, id est, non posse fieri, quin ipse donec vixerit, à concupiscentia tentetur ac sollicitetur, quod ipse appellet, Venundatum esse sub peccatum, & facere malum quod quis nolit, & non facere bonum quod velit &c. *Non animadverterunt, inquam, Augustinum (adversùs id quod aliquando tamen & senserat, & alios secutus scripserat) velle quidem, Paulum ibi de se ipso jam regenito loqui, sed tamen ita, ut interim nihil amplius mali in se agnoscat, quàm ipsam nudam concupiscentiam, id est, concupiscentiæ tentationes: & expressè non uno in loco addere, Paulum tentationibus istis, nec factis nec animo ullo modo succubuisse: vel si animadverterunt, non curârunt; & sic ex isto potissimùm Pauli loco statuerunt, hominem quantumvis regeneratum & justificatum, donec in hac vita mortali fuerit, ab ipsius peccati servitute minimè liberum esse, & perniciosissimam hanc, ipsiusq; Pauli doctrinæ manifestissimè adversantem sententiam amplecti maluerunt, quàm agnoscere & fateri id quod veritas est, & ex compluribus ejusdem loci verbis, ipsaq; universa sententia apertè deprehenditur, ibi Paulum sub persona sua hominem describere, qui adhuc sub ipsa lege sit, necdum Christi gratiæ sit factus particeps, vel saltem unà cum eo, qui illos docuit de ipso Paulo jam regenito locum acci-*

lib. 1. de nuptiis & cõcupisc. ca: 27. & deinceps, atq; alibi sæpius.

accipere, ita illum interpretari, ut sententia ista inde non eliceretur. ex qua necessariò consequitur, nihil esse opus, ut homo Christianus studeat sese ex peccati servitute eximere, & eum jam regeneratum & justificatum esse, qui velit bene agere, licèt interim revera malè agat. Itaq; humani generis perpetuus & capitalissimus hostis, serpens ille antiquus, cùm probè norit, sine vitæ sanctimonia neminem, ut ait Apostolus, Heb. 12. 14. Dominum visurum, & interim certissimum sit, nihil arduum, cujusmodi est morum sanctitate esse præditum, a quoquam tentari, si credat, vel se nullas vires ad id efficiendum habere, vel, ut id efficiat nihil esse opus, quemadmodum per opiniones illas de æterna Dei prædestinatione, & servo hominis arbitrio, persuasit, in hominis potestate, quod ad vitæ sanctitatem attinet, nihil esse positum, sic per istam de justificatione nostra sententiam, nihil esse opus, ut quisquam vitæ sanctimonia præditus esse curet, planè ut credatur, effecit. Quæ opinio cùm vel ipso auditu horribilis sit, hinc factum est, ut apud Evangelicos plurimum invaluerit alia opinio imputatæ credentibus justitiæ Christi, quò scilicet fiat, ut, etiamsi Christi fideles, & sic justificati coram Deo homines, propria sanctitate vitæ non sint prædití, non tamē ipsâ carere dici possint, quippe quibus Deus Christi sanctitatem & innocentiam imputet, cujus rei nomine exagitantur hodie vehementer iidem Evangelici a Pontificiis. Horum enim plerię; disertè negant, quidquam in scriptura haberi de Christi justitia nobis impu-

Heb. 12. 14.

imputata, id est, de ejus sanctitate, & innocentia nobis adscripta & attributa. Et sanè Paulus Apostolus cap. 4. Epistolæ ad Rom. affirmat quidem, nobis imputari justitiam, id est, credentes in Deum pro justis haberi, sed quòd Christi justitia nobis imputetur, id est, ejus sanctitas & innocentia nostra esse censeatur, nihil prorsus vel loquitur, vel loqui cuiquam meritò videri potest. Quare jam cœperunt Evangelici dicere, se justitiæ Christi nobis imputatæ nomine aliud nihil intelligere, quàm ex Christi justitia, id est obedientia usq; ad mortem crucis, fieri, ut nobis in eum credentibus non imputentur peccata nostra, quia scilicet Christi obedientiâ istâ pro ipsis plenissimè fuerit satisfactum; id quod non modò Pontificii omnes similiter affirmant: sed quidam etiam ex ipsis concedunt, hoc sensu posse dici, Christi justitiam nobis imputari. Quomodocumq; verò hæc imputatio justitiæ Christi ab Evangelicis vel hodie intelligatur, vel antea intellecta fuerit, id certissimum est, quod diximus, illos videlicet, non solùm unà cum pontificiis censere, Christi sanguine satisfactum divinæ justitiæ fuisse pro peccatis nostris (quāvis nec id usquam scriptum extet, & apertè pugnet cum peccatorum remissione, quam Deus nobis per ipsum Christum obtulit) verùm etiam statuere, in iis, qui sint hujus satisfactionis participes, & sic coram Deo sint justificati, syncerum quidem studium & conatum esse debere Christi præceptis obtemperandi, cæterùm effectu suo studium & conatum istum plerumq; carere, & vitiositatem, quæ in con-

trariam

trariam partem rapiat, & peccati jugum excutere non sinat, omnibus justificatis & regeneratis perpetuò inesse: ac præterea quæ sunt in illis bona opera, ad eos justificandos nihil pertinere, sed tantùm esse fructus fidei, quâ homo coram Deo justificatur; eam verò fidem nihil aliud esse, quàm firmiter credere, Deum, propter Christum, id est, quia Christus omnium peccatorum nostrorum pœnas persolverit, & pro nobis abundè satisfecerit, nobis esse propitium. Iam quid mirabilibus istis opinionibus inveniri potuit aptius ad hominem, in uno pluribusvé peccatis manentem in eodem statu perpetuò retinendum, eumq; planè deterrendum a studio sese a peccatorum laqueis extricandi? Omnino enim, ut & modò, & antea attigimus, ex illis colligitur, nihil opus esse, ut is, qui salvus esse velit, peccati servus reipsa non sit, immo ipsos Deo & Christo gratissimos homines, sub peccati jugo perpetuo esse, nec illud a suis cervicibus, donec hîc vixerint dejicere umquam posse.

Explicandus autē apertiùs hîc est ingens Evangelicorum error in definiendo, quænám sit illa fides in Christum, quâ justificamur. Vno ex hoc siquidem errore cuncta ista mala proveniunt. Viderunt igitur Evangelici, & adversùs Pontificios rectè disputârunt ac concluserunt, solâ in Christum fide nos justificari, ac præterea meritò contra eorundem Pontificiorum sententiam, statuerunt fidem istam esse fiduciam, non autem, ut pleriq; illorum existimant, ipsum credere, seu quæ dicuntur, vera esse assentiri. Atqui interim quæ & qualis sit ista in Chri-

ſtum fiducia non noverunt, & pro ea, quâ ſola revera juſtificamur, aliam induxerunt, quæ longè ab eo abeſt, ut id præſtare poſſit. Legentes enim in ſacris literis, ac ſæpiùs repeti videntes, per Chriſti mortem deleta atq; expiata fuiſſe peccata noſtra, (non intelligentes interea quid hoc ſit) fiduciam, quâ delentur peccata noſtra, & ſic juſtificamur, ſtatuerunt eſſe, ut ſupra monuimus, ſibi firmiter hoc ipſum perſuadere, & ſic confidere, quòd per Chriſti mortem deleta fuerint peccata noſtra, quodq; Deus propter ipſum Chriſtum nos acceptos & gratos habeat. cùm tamen hæc propriè fiducia non ſit, ſed potiùs hiſtorica fides, quâ ſcilicet id, quod jam eſt, aut fuit, creditur, cuiq; hiſtoricæ fidei alioqui Evangelici, cum Pontificiis diſſentientes, nullam juſtificandi vim concedere videntur. Non igitur hæc eſt fides illa in Chriſtum ſeu per Chriſtum in Deum, quâ juſtificamur, ſed ea, quæ verè ac propriè eſt fiducia, nempe Chriſto ſeu Deo per Chriſtum planè confidere, id eſt, ſub ſpe ea conſequendi, quæ a Deo per Chriſtum iis ſunt promiſſa, qui ipſius Chriſti præcepta ita ſervaverint, ut meritò obedientes dici poſſint, ipſi Deo & Chriſto obedire, & ſic, ut uno verbo dicam, non ſecundùm carnem ſed ſecundùm ſpiritum ambulare. quod certè nec in ſe ipſa, ut deberet, continet, nec etiam per ſe vel efficit, vel efficere poteſt iſta Evangelicorum fides: & tamen certum eſt, id neceſſariò requiri in eo, qui nulli condemnationi futurus ſit obnoxius, & ſic coram Deo juſtificatus ſit, ac conſequenter non in morte manſurus, ſed a morte ad vitam

tam

tam æternam sit transiturus. Vide Rom. 8. 1. & 13. Atq; hæc satis in præsentia esse volumus, de Evangelicorum dogmatibus ac sententiis, ex quibus fiat, ut vix quisquam curet, ne in vitiis seu peccatis uno vel pluribus maneat, nevé ab ipsis vincatur & possideatur. Quod quantopere Apostolicæ doctrinæ repugnet, eiq; ex diametro, ut dicitur, adversetur, satis ab initio ostendimus. Nam quòd dogmata & sententiæ istæ (quas vel hac ratione abundè aut certè, quantum præsens nostrum institutum requirit, confutatas fuisse credimus) ut præfati sumus, fundamenta quædam nihilominus æternæ salutis consequendæ inter ipsos Evangelicos habeantur, id & ipsi fatentur, & res ipsa loquitur.

Caput III.

In eorundẽ Evangelicorum religione quædam concedi, quæ cum Christi præceptis pugnant.

SEQUITUR, *ut doceamus, quædam in religione eorundem Evangelicorum concedi, quæ cum Christi præceptis pugnent.* I.

Sententia Evãgelicorum de vindicta per magistratũ

Id autem primo loco occurrit, quod apud ipsos permittitur, ut quis injurias suas per magistratum ulciscatur, id est eum puniri curet, qui injuriam sibi intulit, licèt ex ea punitione nihil prorsus commodi ad se privatim rediturum esse probè intelligat, nisi quatenus suam injuriam hac ratione vindicatam sit visurus, seq; non inultum esse sensurus. Atqui hoc manifestè pugnat cum ipsius Christi verbis, apud

Matth. cap. 5. ex quibus apparet, illum nolle, in disciplina sua locum esse illi Mosaicæ legi, oculum pro oculo, dentem pro dente, Deut. 19. 21. quæ lex ad ulciscendas injurias suas per magistratum omnino pertinet, quod Moses concedit, vel potiùs jubet. nam alioqui privata vindicta etiam ab ipso Mose fuit lege vetita. Levit. cap. 19. 18. Suum judicio persequi, & damni sibi injustè illati compensationem per magistratum quærere nequaquam Christus prohibet, quamvis nonnulli id sint arbitrati: sed tantùm ultionem ac vindictam qualemcumq; vetat, vultq; nos potiùs duplum damni pati, quàm cuiquam malo homini ita resistere, ut sive per nos ipsos, sive per magistratum injurias nostras ulciscamur.

II. Sententia Evāgelicorum de defensione.

Deinde apud eosdem Evangelicos conceditur, ita vim vi repellere, ut etiam hominem interficere liceat, si aliter vis repelli nequeat, præsertim verò cum bellum injustum nobis infertur; cùm tamen Christus eodem cap. 5. Matth. iis qui nos affligunt ac persequuntur, bene facere jubeat, & antiquissimum ac severissimum Dei præceptum humani sanguinis nō fundendi, uti habetur Gen. 9., nihil in tota Christi & Apostolorum ejus doctrina immutatum inveniatur, nec de eo quicquam remissum sub Evangelio esse deprehendi ullo pacto queat. Nam si dixerint, sub vetere testamento, ubi non minùs quàm sub novo, præceptum humani sanguinis non fundendi vigebat, licuisse tamen vim hostium, etiam cum ipsorum occisione, propulsare. Respondemus, id propterea tunc licuisse, quòd Deus multis modis declara-

verat,

verat, se id tunc temporis non improbare. Vt enim alia omittam, inter cætera præmia iis proposita, qui legem servâssent, hoc etiam erat, quòd si hostes adversùs ipsos insurrexissent, cæsos ante se illos corruere visuri essent, Devt. 28. 7. Nec mirum, populo enim suo Deus sub vetere testamento, vel promiserat, vel jam assignaverat & dederat terrenum regnum, terrenamq; possessionem, quam ab ipsis defendi ac conservari volebat. Quod fieri non potuisset, si hostes in se irruentes armis propulsare, & ad internecionem etiam interdum occidere non licuisset: At sub Testamento novo, nullam suo populo terrenam possessionem Deus dedit; immo terrâ posthabitâ, cœlum eos inquirere jussit, & propterea nulla ratione unquam vel per Christum, vel per ejus Apostolos declaravit, se hostium invadentium propulsationem cum ipsorum nece conjunctam approbare: & sic remanet hîc firmissimū nec ulla ex parte immutatum sub Evangelio præceptum humani sanguinis non fundendi; præsertim cùm Christus præcepta addiderit, quibus non modò ipsorum etiam hostium sanguinem fundere vetat, sed illis bene facere jubet. Mirum autem est, quòd Evangelici tunc potissimùm humanum sanguinem fundere populo Christiano permittunt, vel potiùs præcipiunt, cum maximè homines verè Christiani, non alienum sed suum sanguinem fundere, (idq; non armis carnalibus præliando, sed spiritualibus tantùm armis, id est fide, patientiâ, constantiâ, spe utendo) parati esse debent. tunc videlicet, cum divinæ veritatis hostes nolunt

illis

illis permittere, ut Deum & Christum purè colant, sed vi & armis illos ad impios cultus adigere volunt. Eò autem maximus hic ac perniciosissimus in Christiana religione error inter Evangelicos processit, nimirum puræ religionis & divini cultus conservandi gratiâ, si id aliter fieri nequeat, aliorum hominum sanguinem fundere licere, ut qui inter illos & eruditione & auctoritate sunt præcipui, doceant, Christiani magistratus officium esse, eos, qui hæreses disseminant, præsertim si ab incæpto desistere nolint, non modò vi reprimere, sed etiam interficere. Quos non pudet ad barbaram & truculentam istam sententiam suam asserendam ea potissimùm afferre, quæ de iis interficiendis, qui alienorum Deorum cultum suadent, in lege Mosis sunt præcepta, nihil animadvertentes, primùm longè aliud esse, alienorum Deorum cultum suadere, & sic a Iehova Deo cæli terræq; Domino ac creatore colendo abducere conari: aliud verò, divino cultu, quem ipse Deus præcepit ac præscripsit, retento, alia falsa dogmata docere ac suadere, præsertim ubi appareat (quemadmodum in iis qui simplices, quamvis alioqui maximi sunt hæretici, evenire certum est) non mala voluntate, sed non bene sano intellectu, non, inquam, per malitiam, sed per errorem id fieri, ac deinde non considerantes vel potiùs oblivioni tradentes id, quod, ut verissimum est, sic ab omnibus Theologis traditur, judicialia Mosaicæ legis præcepta sub Evangelio nullam vim habere, & non secus atq; ceremonialia post glorificatum Christum in Dei populo

Sententia Evãgelicorũ de persequendis & occidẽdis hæreticis.

Deut: 13.

pulo antiquata fuisse. Alia fortasse, si quis diligentiùs inquireret, inveniri possent, quæ a Christo vetita inter Evangelicos, inque ipsorum disciplina permittuntur, aut etiam jubentur: Sed his volo esse contentus. nam de multis rebus, quas sibi Evangelici, propter quos nominatim hæc scribimus, permittunt, Dei Christiq́ præceptis contrariis, quæ interim ab ipsorum præcipuis magistris minimè approbantur, nec cum ipsius religionis Evangelicæ doctrina consentiunt, quales sunt connubia cum idololatris, luxus & splendor in victu & vestitu, ludicræ multæ ac vanæ in vita actiones, mihi de erroribus ipsius doctrinæ Evangelicorum agenti, nihil dicendum censui. tametsi dubium non est, quin hæc quoq́ justa censeri debeat caussa unicuiq; pietatis studioso sese ab illorum coetibus segregandi (præsertim ubi alii sunt cœtus hominum Christum Iesum colentium, qui sibi ista non permittunt) & istis aliis adhærendi. Nam & Paulus Apostolus jubet, ut nos ab omni fratre in ordinatè ambulante separemus, ac ne cibum quidem cum talibus sumamus; & certum est, unumquemq́ ad bene malève agendum plus exemplo, quàm hortationibus commoveri atq; impelli. 2 Thess. 3.6. 1 Cor. 5. 11.

Caput IV.

In Evangelicorum doctrina non paucos esse errores, qui facilè veram salutis æternæ viam obscurant, atq; impediunt.

S E D *jam ostendendum nobis est, in Evangelicorum doctrina errores esse non paucos, qui licèt per se*

ipsi

ipsi æternam salutem non adimant, tamen facilè impediunt, quominus quis rectè viam, quæ ad eam ducit, cognitam habeat, perq; eam gradiatur.

I. Sententia Evãgelicorum de Deo. Primùm igitur in eo Evangelici unà cum Pontificiis, non minus evidenter, quàm vehementer errant, quòd non patrem tantum D. nostri Iesu Christi, illum unum Deum nostrum cœli terræq; creatorem esse credunt, sed etiam ipsum Iesum Christum, seu Dei filium, nec non & spiritum sanctum eundem illum unum Deum esse statuunt. Quod non modò cum ipso communi sensu, ut ipsimet fateri tandem coguntur, manifestè pugnat, sed divinis testimoniis apertis adversatur, in quibus clarè habetur, vel solùm Iesu Christi patrem esse verum Deum, vel eum, qui sit unus ille Deus, esse patrem omnium, id quod de solo Iesu Christi patre dici potest, vel deniq; illum unum nostrum Deum, esse patrem illum ex quo omnia, quod similiter nemini convenire potest, nisi patri Domini nostri Iesu Christi. Iam quod attinet ad ipsum communem sensum, nemo est tam stolidus, qui non videat, pugnare hæc inter se illum Deum nostrum cœli terræq; creatorem, esse unum tantùm numero, & tamen tres esse, quorum unusquisq; sit ille Deus noster. Nam quod ajunt, unum quidem esse numero Deum, sed ratione essentiæ, trinum verò ratione personarum, rursus hìc sibi invicem repugnantia loquuntur, cùm tres vel etiam duæ personæ esse nequeant, ubi est una tantùm numero sive individua eßentia & ad plures unâ personas constituendas, plures etiam unâ individuæ

Ioh. 17. 3
Eph. 4. 6
1 Cor. 8. 6.

vidua

viduæ essentiæ requirantur. Nam quid aliud persona est, quàm individua quædam, hoc est, intelligens essentia? aut qua potissimùm ratione diversa est persona alia ab alia, nisi diversitate individuæ sive unius numero essentiæ? Breviter, adeò res certa est, rem se habere ut dicimus, ut hæc sit caussa, cur tam Pontificii, quàm Evangelici, coacti sint fateri, mysterium, ut ipsi vocant, Trinitatis, id est, trium in uno Deo personarum, omnem humanum captum excedere. Sed meliùs dicerent, si, quemadmodum ex ipsis quidam fortasse loquuntur, faterentur, non modò supra, sed contra omnem humanum captum illud esse. nam ita rem se habere, ex iis quæ modò diximus, apertè constat. Quamobrem mirũ est, illos tamen dicere, hanc esse rem ejusmodi, quæ non inquiri, sed firmiter nihilominus credi debeat. quasi verò aliquid vel firmiter credi debeat, quod verum esse nequeat; vel quidquam verum esse queat, quod cum ipsa ratione manifestè pugnet, ac contradictionem, ut loquuntur, implicet. ut certè istud implicat, divinam essentiam unam tantùm numero esse, non tamen unam tantùm eße divinam personam, sed plures. cùm divina essentia numero una, & divina persona idẽ omnino reipsa sint. Præterea, annõ, si aliquid nihilominus firmiter credere debemus, quod cum manifesta ratione pugnet, necesse saltem est, ut id divino aliquo testimonio apertè confirmetur? præsertim verò in ipsis divinis rebus? Sed quodnam proferent Evangelici divinum testimonium, in quo apertè habeatur, in una numero divina essentia esse plures

*se plures personas, vel id, unde istud necessariò colli-
gitur, & de quo hic nominatim agitur, Patrem, fi-
lium, & Spiritum sanctum, unumquemq; videlicet
ex istis tribus esse illum unum Deum creatorem cœ-
li & terræ? Certè ex Pontificiis præstantissimi non-
nulli Theologi non verentur fateri, in ipsis sacris lit-
teris Trinitatis divinæ mysterium expressum non
esse. Verùm Pontificii pro divinis testimoniis, quæ
hodie proferri queant, non sacras tantùm litteras
habent, sed multa alia præterea: quorum quibus-
dam etsi ipsi quoq; Evangelici plurimum tribuunt,
ut quatuor illis prioribus generalibus, ut vocant,
conciliis, adeò ut aliquando vix sacris litteris ea
non æquare unà cum Pontificiis videantur; tamen
certissimum est, ipsos alioqui profiteri & adversùs
eosdem Pontificios acriter contendere, nullum fir-
mum & indubitatum esse divinum testimonium,
nisi id, quod ex ipsis divinis litteris apertè colligitur;
quas perquirant isti quantum velint, numquam do-
gma istud, de quo hîc disputamus, in illis expressum
invenient, ut quidem necesse esset, si id tenendum
foret. cùm alioqui, ut diximus, res sit quæ nullo pa-
cto credi aut debeat aut possit. Sed profectò neq; eti-
am (sive apertè sive obscurè) inde id colligi deprehē-
dent umquam: quemadmodum satis docere possunt
disputationes non paucæ de hoc argumento & ho-
die & olim editæ, si quis modò sine ullo præjudicio
illas diligenter evolvat atq; perpendat. Quinimo,
(ut interim de scripturæ testimoniis dogma istud
apertè damnantibus aliquid jam explicatiùs dica-
mus)*

mus) planè contrariam sententiam in sacris litteris clarissimè consignatam reperient. Nam quid clarius eo testimonio esse potest, quod in ipsius Dei Filii verbis continetur in suis illis ad Patrem precibus, Ioh:17.3. ut quidem ad unguem verba Græca habẽt: Vt cognoscant te illum solum verum Deũ, & quem misisti Iesum Christum. *Priora enim verba ita accipienda esse, ac si scriptum foret, Vt cognoscant te, qui solus es verus Deus, docet locus in Græco planè similis, 1 Timoth: 6.16. ubi cùm Græca verba ita sonent,* ille solus habens immortalitatem, *interpretes tamen ferè omnes legunt,* qui solus habet immortalitatem. *Hæc siquidem est vis istius Græcæ loquutionis; adeò ut Christus in istis verbis dixerit, non modò Patrem ipsius esse illum solum verum Deum, ut quidam hoc tantùm ex ipsis Græcis verbis colligi contendunt, sed etiam ipsum solum, nec videlicet præterea alium, esse verum Deum. Dei enim simplici nomine, & hîc, & alibi frequentissimè is intelligitur, qui ex seipso divinam potestatem habeat. Nam qui talis revera, & non opinione tantùm hominum sit, nullus alius est præter ipsum Iesum Christi Patrem. Cæteri omnes vel ab ipso, vel nullam ejusmodi potestatem habent. Iam verba illa apud Paulum, Ephes:4.6.* Vnus Deus & Pater omnium, *&c. apertissimè docent, eum qui sit Deus, unum tantùm esse, & illum esse Patrem omnium, & sic præter illum, qui omnium sit Pater, nullum esse Deum; Dei simplici nomine simi-iter hic eum significante, qui ex seipso divinam ha-*

beat potestatẽ. Ex quo necessariò sequitur, ne ipsum quidem Iesum Christum esse istum Deum. neque enim est Iesus Christus Pater omnium, immo ipse Patrem habet, eum videlicet, qui omnium est Pater, qui propterea ex Apostoli apertissima sententia est Deus iste, nec alius præter ipsum. Id similiter, quod apud eundem Apostolum legitur, 1 Cor: 8.6. Nobis unus (est) Deus, Pater ille, ex quo omnia, clarissimè demonstrat eum, qui non sit Pater ille ex quo omnia, non esse illum, qui unus nobis est Deus. quare ne ipse quidem Iesus Christus est ille noster unus Deus, quippe qui non sit Pater ille ex quo omnia, sed Filius ipsius, qui ab ipso missus ad nos venerit, & ab ipso omnia acceperit, quæ nobiscum vel jam communicavit, nobisvé dedit, vel umquam communicaturus daturusvé est. Quamquam præterea tam in superiore, quàm in hoc Pauli loco apertè Iesus Christus ab uno illo nostro Deo distinguitur. In superiore enim antea proximè legitur, Vnus Dominus, ubi sine ulla controversia Christus significatur; in hoc verò statim postea subjicitur, Et unus Dominus Iesus Christus, per quẽ omnia. ubi non modò vides Iesum Christum ab illo uno Deo disertè distingui, verùm etiam addi notam, quâ ab illo distinguatur, nempe, quòd ex illo quidem omnia, ex ipso verò non item, sed tantùm per ipsum. Quod si neque hæc, nec alia loca pænè innumerabilia, in quibus manifestè Christus ab illo uno Deo distinguitur, non satis sunt ad persuadendum unicuique, Christum non esse illum unum Deum, quippe quòd non omnes fortasse distin-

distinctionem istam animadvertant, aut si animadvertunt, putent ibi verba fieri de Christo secundùm humanam naturam tantùm, ut ipsi loquuntur; certè illud satis superq́ esse debet, quòd Iesus Christus illius unius Dei Filius passim appelletur. Articulus enim in Græco plerumque nomini Dei additus, unum illum Deum significandi vim habet. Nam nulla est hic caussa dubitandi, ne de Christo secundùm humanam naturam tantùm verba fiant; ubi ejus divina filiatio commemoratur; & nemo est tam stupidus, qui non intelligat neminem suiipsius filium esse posse, seu neminem esse posse illum, cujus ipse sit filius. Quare, si Christus unius illius Dei est Filius, nulla ratione fieri potest, ut ipse Christus sit ille unus Deus. Debuissent saltem tam Pontificii, quàm Evangelici, ex ipsa, quam ipsimet statuunt, fidei nostræ esse summam, ut vocant, & Apostolicum symbolum vulgò appellatur, addiscere unum illum Deum creatorem cæli & terræ, non alium esse quàm Patrem Iesu Christi. Ibi enim nec ipse Iesus Christus, nec Spiritus sanctus, quorum tamen ibidem disertè fit mentio, vel Deus vel creator cæli esse dicitur, sed tantùm Iesu Christi Pater. Et hæc satis in præsentia esse volumus, ad istum insignem Evangelicorum errorem patefaciendum, dum unà cum Pontificiis statuunt, non solum Iesu Christi Patrem, sed etiam tam Dei Filium, quàm spiritum sanctum esse illum unum Deum nostrum, cæli terræq́ creatorem, præsertim, cùm, licèt Evangelicorum ministri ita doceant, tamen paucos ex ipsorum auditoribus inve-

nias, qui sic planè credant, ob id videlicet, quòd res sit nimis absurda, & ab omni veritatis specie aliena; in quo etiam illud est notandum, Evangelicos Doctores magna ex parte, Calvinum & Bezam secutos, non concedere, Filium Dei suam essentiam à Patre habere; quod tamen Papistæ, & concedunt, & contendunt, hæresisq́ nomine nonnulli ex ipsis Evangelicos hac etiam in parte damnant. Et sanè istâ sententiâ, quòd Filius Dei suam essentiam a Patre non habeat, omnis prærogativa, quam omnes ferè etiam Trinitarii Theologi in patre semper agnoverunt, tolli videtur atque aboleri, & ita error errore vehementer cumulari.

Maxima pars Ministrorum Evangelicorum non credunt Filium habere suam essentiam a Patre.

II. *Quemadmodum verò Evangelici unà cum Pontificiis in statuendo, quis sit ille unus noster Deus, gravissimè errant, non agnoscentes, nullum alium esse, quàm Patrem Domini nostri Iesu Christi; sic unà cum iisdem insigniter falluntur in statuendo, quis sit unigenitus Dei Filius, non intelligentes, nullum alium esse aut fuisse umquam, præter hominem illum Iesum Nazarenum, ex spiritu sancto in Mariæ virginis utero conceptum, & inde natum. Putant enim Deum more animantium sibi similem in essentia generare, idq́ (ut cætera taceam absurdissima, Deoq́ indignissima, quæ hinc consequuntur) Deo tribuere non verentur, quod cum absoluta perfectione, cumq́ incommutabili æternitate apertè pugnat. Nam certè si Deus sibi omnino similem generat, non est ipse naturâ suâ & necessariò singularissimus, & sic neque summè perfectus, cum summè*

Sententia Evãgelicorum de Filio Dei.

perfe-

perfectus esse nequeat, nisi unus tantùm. Quid verò cum incommutabili æternitate ac perpetuitate alicujus excellentissimi individui, cujusmodi Deus est, magis pugnare potest, quàm sibi simile gignere, cùm sui similis generationem propterea in natura inveniri constet ut genitum in generantis locum quodammodo succedat, id est, hoc intereunte, illud remaneat, & sic subinde perpetuò fiat, quò rerum genera conserventur? Certè nusquam quidquam apud sacros scriptores legimus, quod nobis persuadere queat, aut saltem innuere, Deum ex sua substantia generare; immò, cum apud eosdem legimus, homines ex Deo nasci, sive a Deo generari, satis id nobis esse deberet, ut intelligamus, Deum alia prorsus ratione gignere, quàm ex sua ipsius substantia. Nec verò unigeniti *appellatio efficere potest, ut nihilominus credamus, filium Dei unigenitum ex ipsius Dei substantia genitum esse, cùm scilicet interim nullus alius sit a Deo hac ratione generatus; vel alium esse aut fuisse umquam unigenitum Dei filium, quàm hominem illum Iesum Nazarenum, idq; tribus potissimùm de caussis. Vna caussa est, quòd ex ipsis sacris litteris edocemur,* unigeniti *appellationẽ aliud significare posse, quàm filiationem quandam (quod ad ipsius filiationis essentiam attinet) omnino solam. Scimus enim, Isaacum appellatum fuisse filium Abrahami unigenitum; cùm tamen, quod ad filiationis ipsius essentiam attinet, non magis Abrahami filius esset Isaacus, quàm Ismaël, qui & ante Isaacum natus erat, & eo tempore vivebat, pro quo Isa-*

Ioh:1.13. Iac:1.18. 1 Ioh:3. 9.

1.

acus unigenitus Abrahami filius est dictus. Vide Gen: 22. 2, & 12. Heb: 11. 17. Estque hoc exemplum, vel ob id rei nostræ accommodatissimum, quòd Isaacus Iesu Christi, qui est ille unigenitus Dei filius, sine ulla cõ-
2. *troversia, typus & figura fuit. Altera caussa est, quod expressum in ipsis sacris litteris habemus, cur Iesus Christus Dei filius appellatur, nempe unicus & singularis ille Dei filius. Ea verò est duplex, Altera videlicet, quæ ad ejus ortum & nativitatem pertinet, Altera quæ ejusdem dignitatem, & personæ, quam sustinet, excellentiã respicit, sine ulla ipsius essentiæ, quæ aliorum Dei filiorum essentiâ præstantior ab eáve diversa sit, vel mentione, vel consideratione; cùm interim utraq; ista caussa illi homini Iesu Nazareno, nec ulli alii præter vel ante ipsum verissimè ac maximè propriè conveniat. Priorem caussam expreßit ipsius Dei Angelus Gabriel, inquiens*
Luc: 1. 35. *ipsi virgini, mox Iesu Christi futuræ matri,* Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi; ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. *Vides modum conceptionis, & primæ existentiæ illius hominis Iesu Nazareni, nempe quòd Spiritus sanctus & virtus altißimi illam sit operata, & sit Patris generantis loco Deus fuerit, caussam esse, ut ipse homo Iesus Nazarenus, qui Christus est, Dei Filius appelletur, & quidem consequenter singularis sive unicus & unigenitus Dei Filius. quandoquidem nemo alius umquam talem a Deo sui ipsius originem & generationem habuit. Posteriorem exprimunt*
loca

loca illa, ex quibus apparet, unicum illum & singularem Dei Filium idem esse, quod Christus. Nam Christus præcipuè ac potissimùm regem populi Dei significat. Vides hîc rursus hominis illius Iesu Nazareni summam post Deum dignitatem, & regiæ personæ, quam in ipso Dei populo sustinet, omnium maximam excellentiam, caussam esse, cur sit ille unicus & singularis Dei Filius. Iam ex locorum numero, unde id apparet, quod diximus, ista accipe, & inter se confer, Mat: 16. 16. Marc: 8. 29. Luc: 9. 20. Nam quod apud Matth: est, Tu es Christus Filius Dei vivi, *apud Marcum & Lucam est simpliciter,* Tu es Christus, *vel,* Tu es Christus Dei. *quod apertè indicat, sola Christi, seu Christi Dei appellatione id contineri, quod significat appellatio Filii Dei vivi, illius, inquam, unici ac singularis Filii (nã apud Matthæum in Græco nomen Filii habet sibi præpositum articulum) & Filii Dei nomen non ob id Christi nomini fuisse apud Matthæum additum, quòd aliquid plus significet de ipso Iesu, quàm solum per se Christi nomen de eo prolatum significet, sed ad significationem istam exornandam, ut sic dixerim, ac commendandã; quod idem de aliis non paucis locis, ubi similiter Christi nomini, Filii Dei nomen adjungitur, intelligendum est. Conferantur item loca, Mat: 26. 63. & Mar: 14. 61. cum loco Luc: 22. 67. & quemadmodum ex superioribus locis, sic etiam ex istis constabit, Christi nomen in ipso Christo per se idem significare, ac si illi addatur nomen Filii Dei. Idem porrò valere Iesum esse Christum,*

quod eundem Iesum esse Dei Filium, illum unicum, probatur ex loco 1 Iohan: 5.1. si conferatur cum eo, quod paullo post scriptum est v: 5. & cum eo, quod legitur supra cap: 4.15. utrobique enim nomini Filii Dei, præponitur in Græco articulus. Id ipsum intelligitur ex eo, quod scriptum est cap: 2. 22, 23. ex isto enim loco apparet, idem esse, negare Iesum esse Christum, quod negare Filium. Denique Christus ipse satis apertè docuit, idem esse in ipso, quòd sit Christus, & quòd sit Dei Filius, cum Ioh: 10.36. Iudæis ostendens, cur se appellâsset Dei Filium, rationem attulit, quòd Pater ipsum sanctificâsset & in mundum misisset. Nam quid aliud est sanctificatio ista, quàm unctio illa, cujus meminit Petrus, Act: 10. 38. inquiens, Iesum a Nazaret fuisse unctum a Deo spiritu sancto & virtute, unde est Christi nomen, quod unctum propriè significat? Quid ista mißio in mundum est aliud, quàm ad munus aliquod inter homines obeundum legatio? concludit igitur Dominus Iesus, se propterea esse Dei Filium, quòd sit Christus, & ad hoc ipsum Christi munus obeundum a Patre legatus, nec ullam aliam præterea caussam suæ divinæ filiationis affert. Et sanè cùm Christi nomen & munus in Iesu Nazareno unicum ac perpetuum eundemq; cælestem populi Dei regem significet, & ita omne divinum imperium ac majestatem quam Iesus habet, apertè declaret, quid amplius, quod huc pertineat, Filii Dei nomen significare potest? Filios certè Dei & nominari & esse eos, qui aliquod imperium & judicium habent & exercent, docet lo-

cus ab ipso Christo citatus, Psal: 82. Ego dixi, Dii estis, & filii excelsi omnes; *ex quo sequitur, Iesum esse unicum Dei filium, cùm unicum imperium ac judicium habeat & exerceat, id est ejusmodi, quod alia omnia infinitis partibus superat, quodq́; nullus alius præter ipsum nec habet, nec habere potest. Hoc autem, ut dictum est, ipsa una Christi appellatione totum continetur. Ex quo sequitur, hominem illum Iesum Nazarenum sine ulla divinæ cujusdam alterius essentiæ, quam ipse habeat consideratione, esse unicum Dei filium. Nam ipse ille homo, nec aliter quàm quatenus est homo, unctus a Deo fuit. Nominatim enim ipsum Iesum a Nazaret, ut vidimus, Deus unxisse a Petro Apostolo dicitur, & puerum suum Iesum Deum unxiße, testantur similiter alii simul Apostoli & Christi fideles, Act:4.27. Restat tertia caussa, cur statuendum omnino sit, Christum non propterea appellari Dei Filium unigenitum, quòd ex ipsius Dei substantia sit generatus, nec alium esse aut extitisse umquam unigenitum Dei Filium, præter hominem illum Iesum Nazarenum. Ea autem hæc est, quòd scriptura testatur Filium Dei, nempe illum unigenitum ac proprium Dei Filium fuisse mortuum. Paulus enim Apostolus Rom:5.10. disertè mortis Filii Dei mentionem facit. Vbi etiam notãdum est, Apostolum, quod priùs bis dixerat, affirmans, Christum fuisse mortuum, idem postea iterum repetiisse, pro Christi nomine, Filii Dei nomine substituto, non ob id solum, quòd Christus sit Filius Dei, sed etiam immo, vel* 3.

maximè ob id, quòd Christi appellatio idem pollet, quod appellatio Filii Dei; adeò ut non minùs neque aliter affirmari possit, Filium Dei fuisse mortuum, quàm Christum fuisse mortuum. Nec sanè Christus, cum ait, Deum ita mundum dilexisse, ut Filium suum unigenitum daret, vel idem Paulus, cum ait, Deum proprio Filio non pepercisse, sed eum pro nobis omnibus dedisse, aliud sibi volunt, quàm Deum unigenitum & proprium suum Filium pro nobis mori voluisse. Quoties itidem spiritus sanctus per Apostolorum verba & scripta testatur, Deum resuscitasse Filium suum, an non apertè docet, Dei Filium fuisse mortuum? Cùm igitur, sicut omnes fatentur, sic etiam divinitus testatissimum sit, Dei Filium unigenitum fuisse mortuum, mori autem non potuerit substantia ulla divina, quæ in Christo fuerit, sed tantùm humana, sequitur non divinam ullam, sed tantùm humanam substantiam in Christo, esse unigenitum Dei Filium; hoc enim est, quod intelligimus, cum affirmamus, præter illum hominem Iesum Nazarenum nullum extitisse umquam Dei Filium. Id quod hoc in loco disertè exprimere voluimus, ne vel nos ambiguè sententiam nostram tanta de re exponere voluisse videamur, vel aliis, qui diversum a nobis sentiunt, quosq; insignis erroris hac ipsa in re accusamus, tergiversandi occasionem ullam præbeamus. Sed dicent fortaße isti, Dei Filium unigenitum mortuum fuisse secundùm humanitatem, licèt minimè sit mortuus secundùm divinitatem. Nos autem dicimus, si Filius Dei unigenitus non est mortuus

Ioh. 3. 16
Rom. 8. 32.
Act. 3. 13 &c. & 26.
1 Thess. 1, 10.

tuus secundùm divinitatem, hinc necessariò sequi, ipsam ejus divinitatem non esse Dei Filium unigenitum. Neque enim unigenitus Dei Filius per modum quẽdam loquendi, sed verè ac propriè est mortuus. alioquin vana essent omnia, quæ ad commendationem divinæ charitatis erga humanum genus, de Dei consilio in suo unigenito proprioq; Filio morti tradendo, in sacris literis dicuntur. Adde, quòd ne per ullum quidem loquendi modum dici posset, unigenitum Dei Filium fuisse mortuum, si substantia aliqua divina, quæ in Christo esset, foret ipse Dei Filius unigenitus; quemadmodum, si hominis anima immortalis sit, sicut immortalis est divina substantia, ne per loquendi quidem modum ullum dici poterit, ipsam hominis animam mori, licèt corpus ejus moriatur. Concludendum est igitur, Filium Dei unigenitum, non esse substantiam quandam divinam, ex ipsa substantia Dei genitam, quæ humanam naturam induerit, sed verè ac propriè illum ipsum hominem esse, illum, inquam, qui verè ac propriè loquendo, ex humana anima, humanoq; corpore constans, ex spiritu sancto in Mariæ virginis utero conceptus ac formatus est. Hic enim, & non alius, revera est mortuus; ex quo etiam liquidò apparet, humanam naturam in Christo esse ipsius Filii Dei personam, cùm necesse sit, si Filius Dei sit mortuus, ejus personam esse mortuam, & ita merum somnium id esse, quod a Papistis acceptum Evangelici affirmant, Filii Dei personam esse revera divinam naturam in Christo, quâ humana susten-

retur, quæ ipsa per se in Christo nequaquam sit persona. quod cum affirmant, mirum est, eos non videre, se interim negare, Christum revera esse hominem, certum, inquam, atque individuatum (ut loquuntur) quendam hominem; ubi enim humana natura non est, quæ per se personam constituat, ibi ejusmodi homo esse nequit. Quantopere verò tota Christiana religio labefactetur, vel potiùs convellatur, si Christus non sit revera certus quidam & individuatus homo, apertius & apud omnes indubitatius est, quàm ut hoc loco id docere oporteat.

III. Sententia Evāgelicorum de Spiritu Sancto.

Esset hîc aliquid dicendum de Evangelicorum errore (quem similiter Pontificiis acceptum referre possunt, & auctoritati eorum Patrum, quibus Pontificii nihil non tribuunt) quòd Spiritus sanctus sit persona. Sed quia, si persuasum Evangelicis fuerit, eum non esse in ipsa essentia divina personam a persona Patris Domini nostri Iesu Christi distinctam, per se ipsi facilè agnoscent, hinc sequi, eum ne personam quidem esse, sed vim atq; efficaciam Dei, quâ res aliquo modo sanctificantur, nihil est necesse hac de re pluribus agere. Satis enim ex iis, quæ antea disputavimus, intelligi potest, cùm essentia divina sit una numero, unam etiam tantùm necessariò in ea personam esse, nempè Patrem Domini nostri Iesu Christi. Nam alioqui ea, sine dubio Spiritui sancto in sacris litteris tribuūtur, quæ sunt propria ipsius Dei; ex quo consequitur, si non est divinæ ipsius essentiæ persona, ejus vim atq; efficaciam esse, unde meritò de eo nō pauca dici possint, quæ de ipso Deo dicuntur, nō

autem

autem aliquam aliam personam; præsertim cùm de
eo, multa idq; admodum frequenter dicantur, quæ
nullo pacto personæ conveniunt, ut est, illum sive de Ioel: 2.
eo Deum & Christum effundere, eo Christum bap- 28,29. Act:2. 38
tizare, eo Christum a Deo fuisse unctum, eo quos- Mat:3.
tam repleri, illum non ad mensuram a Deo dari, & 11. Act: 10.
ejusmodi alia multa, quæ personæ nullo modo conve- 38.
nire possunt. Nam si quis dicat, vicissim Spiritui san- Lu:1.15,
cto multa tribui in sacris litteris, quæ personæ tan- 41,&64. Ioh:3.
tùm conveniant, non est hæc res nova in scriptura 34.
sacra, non minùs quàm in aliis scriptis & in ipso quo-
tidiano sermone, de iis quæ personæ non sunt, ea dici
quæ personarum sunt propria. Hinc legimus in i-
pso novo Testamento, exempli gratiâ, scripturam Gal:3.8.
providere, legem loqui, peccatum seducere seu deci- Rom: 3.
pere, Dei gratiam laborare, & alia ejusmodi. Cha- 19. & 7. 11.
ritati verò in uno capite 13. prioris epistolæ ad Cor: 1 Cor:15
eæ ferè omnes bonæ actiones tribuuntur, quæ ex per- 10.
sona, nec aliunde proficisci possunt. Sed jam de spiri-
tu sancto, quòd non sit persona, ut Evangelicorum
doctrina fert, propter id quod ab initio dixi, hæc sa-
tis sint, hoc quidem in loco. Cæterùm non dubito, im-
mo certò novi, omnes tum Papistas, tum Evangeli-
cos, nec non quosdam ex eo ipso cætu, cui, ut se ad-
jungant, Evangelicos hortor, ita statuere, ut errores
circa essentiam sive patris, sive Filii, sive etiam spi-
ritus sancti, ejusmodi sint, qui a Christi Ecclesia eos
qui in illis versantur, excludant, & consequenter, ut
quis æternam salutem adipiscatur, non permittant.
Verùm nos mitiorem multò hac in re sententiam

sequimur, & constanter credimus, modò quis Deo & Christo confisus fuerit, eiq; obedientem se præstiterit, hunc vitam æternam omnino adepturum. Videmus autem non paucos errores circa istorum trium essentiam, & quidem illos ipsos quos ante cõmemoravimus, non necessariò impedire, quominus quis Deo Christoq; confidat, eiq; se obedientem præstet; quamvis, ut supra attigimus, ex altera parte non dubitemus, quin id facilè efficere possint, obscuratâ videlicet per errores istos, & in aliam quandam formam versâ ratione & modo, quo nobis divinitus æterna salus contigit, & toto mysterio redemptionis nostræ non rectè exposito atque explicato.

IV. Sententia Evãgelicorum de præceptis Novi & Veteris Testamenti.

Alius Evangelicorum error, ex quo multò faciliùs provenire potest, ut quis vitam æternam non cõsequatur, is est, quem in propositione & explicatione tertii capitis hujus scripti nostri indicavimus, atque attigimus, quòd, scilicet, nihil differant præcepta moralia novi Testamenti, a præceptis Testamenti veteris similiter moralibus, id est, ad mores pertinentibus. Nam hinc potißimùm fit, quemadmodum ibi diximus, ut ex Evangelicorum doctrina quædam liceant, quæ tamen vel Christus expreßè vetuit, vel certè ipsius Christianæ disciplinæ analogia non permittit. Et sanè hic error majorem etiam cladem Evangelicorum animabus inferret, quàm afferat, nisi alius ipsorum circa hanc ipsam materiam, immo ex hoc ipso errore natus error, hujus malitiam quodammodo emendaret, id est, nisi crederent, quædam sub veteri Testamento vel jussa, vel

vetita

petita fuisse, quæ tamen non fuerunt, sed tantùm sub novo, & sic mandata ista divina novi Testamenti propria non abjicerent; nam idcirco ita credunt, quia, ut dixi, utrumque Testamentum eadem planè, quod ad mores attinet, præcipere ac prohibere statuunt, & propterea verba illa Christi, Matth: cap: 5. toties repetita, Audivistis quod dictum est, &c. Ego autem dico vobis, ita interpretātur, ac si Christus Pharisæorum & Scribarum perversas legis Mosaicæ interpretationes reprehenderet atque corrigeret, non autem legi Mosaicæ quidpiam adderet, eamvé ad præstantiorem & exactiorem formam adduceret; cùm tamen & vox antiquis, ter verbo dictum est, adjuncta, & recitatio ferè ubique ipsissimorum verborum legis apertè doceant, Christum id omnino facere.

V. Sententia Evāgilicorum de Cœna Domini.

Iam quid dicemus de Evangelicorum erroribus circa cœnam Domini? ii quippe sunt tales, ex quibus, ut ab initio attigimus, idololatria facilè in sacra ista cerimonia existere denuo queat. Primùm enim, tametsi plerią; Evangelicorum cognoscunt & confitentur, ipsum verum atque essentiale Christi corpus, ipsiusvé veram carnem & sanguinem non esse in, sub, vel cum pane & vino illo, sed ab illis tātum abesse, quantum abest supremum cælum a terra: tamen ex altera parte omnes unà cum Pontificiis credunt, atque adeò adversùs id negantes acerrimè contendunt, verum & essentiale Christi corpus, veramą; ipsius carnē & sanguinē revera in cœna Domini sumi, quamvis, plerią; ex ipsis addant, spiri-

tualiter

tualiter, & a fidelibus tantùm; id quod meritò cum alii Evangelici, tum Pontificii omnes cum risu excipiunt. Pugnant siquidem hæc inter se, Revera veram Christi carnem sumere, &, eam sumere spiritualiter: quemadmodum Zuinglius, qui Patrum nostrorum memoriâ, veram sententiam de cœna Domini, quam ejus discipuli in aliam quandam transformârunt, asseruit, optimè animadvertit, ac propterea istam jam tum a quibusdam inductam, veræ carnis Christi veram, sed spiritualem sumptionem,
Calvin. Institu: li:4. ca: 17. Sect: 7, 10, & 32. *explosit ac similiter derisit. Nam rem esse, quæ consistere nequeat, ipsimet ejus assertores satis fatentur, quando ajunt, quomodo id fiat, explicari nulla ratione posse, aut certè se nescire. Sumitur quidem, sed alia ratione, ac comeditur a Christi fidelibus Christi caro, & bibitur ejus sanguis; nam hic verè*
Ioh: 6. 55. *est cibus, hic verè est potus, ut ipse Christus affirmavit. Cibi enim ac potus usus & finis est vitam conservare, & quodammodo subministrare. quare, cùm caro & sanguis Christi eo modo sumptus, quo sumi potest, ut mox dicemus, in spirituali vita, quæ verè vita est, & quam verior adhuc, id est, æterna vita consequitur, nos conservet, eamq; nobis quodammodo subministret, verè cibus ac potus esse, summa cū ratione a Christo dicitur. Sumitur autem & figurato loquendi modo, comeditur ac bibitur Christi caro & sanguis, cum mente atque animo nostro apprehendimus & gustamus, quid Christi caro, quam*
Ioh:6.51 *ipse, ut se facturum prædixit, pro mundi vita dedit, quidvé sanguis ejus pro nobis fusus effecerit, id est,*

quam

quam gloriam & potestatem divinam ac cælestem, unde æterna nostra vita, & ex mortuis ad beatam immortalitatem resurrectio pendet, ac profectura est, ipsi Christo conciliaverit, & tunc similiter cum ipsi Christum (qui sui ipsius, ut institutam panis & cibi metaphoram pleniorem redderet, & ad potum quoque extenderet, duas quasi partes, carnem & sanguinem, in suo illo sermone facere potuit) imitamur, eiq; adhæremus, in eoq; cogitationes omnes nostras & mentem defigentes, ejus doctrinâ & promissis penitus pascimur, eaq; imbibimus. Verùm hic esus & potus carnis & sanguinis Christi, non magis in ipsa Domini cœna celebranda fit, quàm extra ipsam. Nec sanè Christi verba illa in ea instituenda, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, *huc pertinent, ut significent, eo sacro ritu obeundo comedi aliqua ratione Christi carnem, vel ejus sanguinem bibi; sed eò spectant, ut declarent quid mox futurum erat, nempe ipsius Christi corpus fractum, id est, violenter percussum, ac transverberatum, & sanguinem fusum iri, ut frangebatur tunc panis ille, & infundebatur vinum: cujus fracti sui corporis, & fusi sanguinis, & consequenter sui ipsius, cùm ista pro salute nostra æterna sint facta, fieri Christus perpetuò voluit in Ecclesia sua, per hanc ipsam panis fracti & vini infusi actionem, quæ illa adumbrat, solemnem commemorationem. Iam cùm in hac sacra cerimonia esus & potus contineatur, etiamsi is ad ipsum Christi corpus ibi comedendum & sanguinem bibendum non perti-*

net, pertinet tamen ad declarandum eos, qui ex illo pane comedunt, & ex vino illo bibunt, palàm & constanter profiteri, animam suam, in spem æternæ vitæ, Christi corpore pro nobis fracto, & sanguine fuso, non minùs ali & sustentari, quàm pane & vino corpus ad caducam hanc vitam alatur & sustentetur.

1 Cor: 10.16. Unde factum est, ut Paulus Apostolus dixerit, panem, quem frangimus, esse communicationem Christi corporis, & poculum cui benedicimus, communicationem esse ejus sanguinis, id est, professionem hujus communicationis. Solet enim scriptura, & Paulus ipse in ejusmodi ritibus, qui sacramenta vulgò appellãtur, ea fieri dicere, quorum fit ibi professio, ut baptismo tribuit, quod nos consepeliat Christo, & quòd per illum Christum induamus, cùm sine dubio dicere velit, istarum rerum in baptismo professionem fieri.

Rom: 6. 4. Colo: 2. 12. Gal: 3. 27.

Alius error. Verùm de alio jam Evangelicorum errore agendum est, circa eandem Domini cœnam. Is est, quòd effectus miros ei tribuunt, quorum tamen in sacris litteris nulla fit mentio, immo qui cum usu & fine ipsius cœnæ Domini vel pugnant, vel certè nihil commune habẽt. Ei siquidem inter alia tribuunt, quòd nostram fidem confirmet, quodq́ue in memoriam nobis redigat Christi pro nobis mortem. cùm tamen potiùs firma jam fide eum præditum esse oporteat, & Christi pro nobis mortui probè meminisse, qui ad panem illum comedendum, & calicem illum bibendum accedere dignè velit. Est enim, ut ante diximus, sacra hæc cerimonia, in eum finem a Christo instituta, ut solemnis commemoratio ipsi-

us fiat, quatenus videlicet corpus suum pro nobis tradidit, & sanguinem fudit. Dixit enim ipse, Hoc facite in meam commemorationem, *Luc: 22. 19. Quomodo verò dignè commemorationem ejus rei quisquam facere poterit, cujus optimè antea nō meminerit? aut quomodo Christi pro se mortui memoriam celebrare, nisi jam sentiat & gustet fructum ipsius Christi mortis? Hunc verò sensum & gustum habere qua ratione is poterit, qui firma fide in ipsum Christum jam non sit præditus? Iam istis Christi verbis,* Facite hoc in meam commemorationem, *Paulus addit,* Quotiescumque enim manducatis panem hunc, & calicem bibitis, mortem Domini annunciatis, donec veniat. *En tibi usus, en finis cœnæ Domini, ab ipso Domino, ejusq; Apostolo, disertè explicatus, qui omnino antecedentem, & Christi memoriam, & fidem in ipsum Christum requirit. Nec usquam apud sacros scriptores indicium ullum extat, quod ad hanc illamvé in nobis renovandam aut confirmandam, fuerit hic sacer ritus institutus. Eò verò jam res devênit, ut falsa ac præpostera interpretatione hujus sacræ cerimoniæ, ejusq; usus & finis explicatione, quam a suis magistris Evangelici hauserunt, plerique ipsorum, in hisce quidem regionibus credant, se, illâ dignè obeundâ, suorum peccatorum veniam & remissionem consequi. Haud valde diversum ab eo, quod Papistæ sentiunt, qui eam propterea in sacrificium pro vivis & pro mortuis transformârunt, & idolum quoddam ex ea fecerunt, præter id, quod*

ipsum panem & vinum, tamquam non jam panis & vinum, sed Christi corpus & sanguis essent, colunt atque adorant. quo paullatim imprudentes tendunt ii, qui vel cum ipso pane & vino, vel alia quacumq́ ratione, dum panis ille & vinum sumitur, Christi corpus & sanguinem sumi credunt, seu quidvis aliud, præter panem & vinum ibi se sumere arbitrantur; Hi, inquam, paullatim eò tendunt, ut idolum quoddam ex Domini cœna faciant, & panem illum vinumq́ adorent; haud animadvertentes, non ut aliquid nobis divinitus detur, sed ut nos testificemur, quæ nobis jam data esse agnoscimus & sentimus, nō propriè ad nostram aliquam singularem utilitatem in ipso æternæ salutis negotio, sed ad Christi & Dei gloriam, summa atque ineffabili ejus in nos bonitate ac charitate prædicanda & celebranda, illustrandam atque amplificandam, sacram istam cerimoniam omnino pertinere.

VI. Sententia Evāgelicorum de Baptismo.

Statueram de Evangelicorum erroribus circa baptismum in sequente capite agere, ubi de iis erroribus agendum est, quæ simplices ignorationes appellari possunt, non autem in hoc, ubi de iis agitur, qui facilè a recta salutis via avocare queant. Sciebam enim Evangelicorum plerorumq́, eorumq́ omnium præstantissimorum magistrorum doctrinam longè ab eo abesse, ut ex sacra ista cerimonia idolum quoddam aliquando sibi formaturi sint ipsorum discipuli, ut apud Pontificios factum videmus; qui Evangelicis propterea objectare solent, quòd baptismum parvi faciant, eumq́ ad salutem necessarium

esse non agnoscant. Verumtamen cum diligentiùs considero, quid pariat error, in quo Evangelici unà cum Pontificiis versantur, statuentes infantium baptismum divinam esse ordinationem, aut certè rem divinæ ordinationi consentaneam; in hoc ipso capite de eo mihi aliquid dicendum censui. Ex hoc siquidem errore fit, ut eos qui contra sentiunt, nec infantes baptizandos censent, aut certè non baptizant, Evangelici abominentur, nedum eos pro veris Christianis habeant. Quod cùm immeritissimò ab iis fiat, mirum est quantopere a Christiana charitate hac in re deflectant, & sic a vera salutis via aberrent. Quid enim ex ipsis sacris litteris & manifesta ratione, apertius & clarius esse potest, quàm ritè administratum baptismum, fidem in Christum, in eo, qui baptizatur, ipsi baptismo præcedentem requirere? Administratur enim Christianorum baptismus in Act: 2. 38
nomine Iesu Christi, in quem videlicet se credere is & 41.
8. 16,
profitetur qui baptizatur, & hac ratione Christi di- & 37, &c.
scipulus esse declaratur; ut ab Apostolis post Christi 10. 48.
resurrectionem administrati baptismi exempla & 19. 5.
circumstantiæ apertè docent, nec ullum baptizati infantis exemplum usquam in sacris litteris extat. Nam quod quidam pro hujusmodi exemplo afferunt Act: 16.
id, quod semel atque iterum in sacra historia narra- 15, & 33.
1 Cor: 1.
tur, & semel apud Paulum legitur, Domum, id est, 15.
familiam sive suos alicujus baptizatos fuisse; non considerant isti, id intelligendum esse de iis, qui baptismo accipiendo essent idonei: quemadmodum in altero, ex istis sacræ historiæ locis scriptum est, Ver- Act: 18. 8

bum Domini annuntiatum fuisse omnibus qui in domo illius erant, de quo ibi est sermo, eumq; cum universa domo credidisse. Qui loquendi modus, alibi quoque habetur: & ubique ita accipiendus est, ut omnes tantùm complectatur qui Dei verbo audiendo eiq; credendo essent apti. Ubi etiam notandum est, cum de annunciato verbo eiq; fide adhibita agitur, universales voces addi, quæ in Complutensi Græca editione non leguntur, ubi de accepto baptismo verba fiunt. Quare, si nihilominus ibi infantes cōprehensi non intelliguntur, multò certius esse debet, hîc comprehensos non fuisse; cùm non minùs ad baptismum suscipiendum, quàm ad fidem verbo Dei adhibendam infantes sint inepti; quippe cujus susceptionem, ut dictum est, fides verbo Dei adhibita antecedere debeat. Illud certissimum est, ex locis istis nullo pacto colligi posse, infantes baptizatos fuisse; nō magis, quàm illis Dei verbum annunciatum esse, illosq; ei fidem adhibuisse. Adde, quòd ad istud colligendum, necesse esset aliunde constare, infantes in domibus istis seu familiis fuisse; de quo tamen nihil prorsus apparet. Graviter igitur Evangelici peccat, dum eos aversantur & damnant, qui infantes non baptizant: cùm non modò nullum divinum præceptum eos baptizandi, sed ne exemplum quidem ullum alicujus baptizati infantis in sacra historia extet. Quod enim non pauci, ut saltem infantibus quoque ritè administrari baptismum posse doceant, illis fidem tribuunt, eosq; in Deum credere contendunt, perridiculè id ab ipsis fit: cùm non solùm id affir-

affirment, quod cum omni ratione, ipsoq́ sensu communi pugnat, nec ullum fundamentum in divinis testimoniis habet; sed etiamsi id verum esset, nihil tamen ad rem faceret: cùm ad baptismum ritè suscipiendum simplex in Deum fides non sit satis, sed necesse sit, ut adsit fides in Iesum Christum, id est, ut is qui baptizari debet, credat Iesum Nazarenum esse Christum, ejusq́ doctrinæ adhæreat, ac publicè id profiteatur: quam fidem si quis infantibus tribuere, aut inesse posse asserere audeat, stultus meritissimò ab omnibus judicetur. Nec solus hic est Evangelicorum error circa baptismum, quòd infantibus illum ritè administrari contendunt, sed alius, cum infantium tum adultorum respectu, eum comitatur. Affirmant siquidem eo obsignari divinitus peccatorum remissionem; id quod cœnæ Dominicæ quoque tribuunt, & quemadmodum per Domini cœnam, sic per baptismum adultorum, qui baptizantur, fidem confirmari credunt; cùm tamen per baptismum non quidem obsignetur, sed tantùm adumbretur peccatorum remissio. ad obsignationem enim requiritur rei probatio & documentum aliquod; cujusmodi nihil præstat cerimonia & ritus iste, quantumvis sacer, quod ad peccatorum remissionem attinet, sed tantùm illam verbis jam expositam, ablutione illa sua adumbrat, ut dictum est, & quodammodo delineat. Nam quod ad cœnam Domini pertinet (ut hoc loco id obiter dicam, quod antea dicendum fuerat) mirum est, ab Evangelicis non secus atque a Papistis, pani illi & vino id tribui, quod proprium est

Alius error.

Christi corporis olim pro nobis traditi, & ejus sanguinis pro nobis fusi. Quomodo enim, si ipsa Christi mors ea est, quæ nobis peccatorum remissionem obsignat, id ab eo effici potest, quod ad ipsam mortem commemorandam & celebrandam ex divina præscriptione a nobis usurpatur? Immo quantum abest rei commemoratio & celebratio ab ipsa re, tantum necesse est, ut hujus effectus ab illa absit: ac propterea, cum cœna Domini fit, non quidem obsignetur peccatorum remissio, sed tantùm consequenter unà cum Christi morte, cujus effectus obsignatio ista est, illam olim obsignatam fuisse cõmemoretur, ac prædicetur. De fidei confirmatione, quæ adultis ex baptismo, quem suscipiant, cõtingat, nihil attinet amplius dicere, quàm nec ullum indicium ejus rei in divinis litteris extare, sed potiùs in ipsis fidem ex
Act. 8. 37. toto corde ante baptismum requiri, nec quidquam alioqui esse, quod id nobis vel leviter quidem suadere queat, cùm ipsa baptismi cerimonia nihil habeat, quod ea vi possit esse præditum, sed necesse sit, ut si quid firmitatis fidei post baptismum susceptum accedat, id a spiritu sancto, qui post baptismum detur, omnino proficiscatur. Sed dari hodie Spiritum sanctum omnibus, qui baptismum, quantumvis ritè, suscipiant, nemo temere affirmare ausus fuerit, qui animadverterit donum istud iis qui baptizabantur, olim ad veritatem Christianæ religionis publicè cõfirmandam datum fuisse, ejusq; effecta palàm visa & conspecta fuisse, quæ nec hodie apparent, nec ut ullo modo existant, jam diu opus fuit, postquam videlicet

Chri-

Christianæ religionis veritas, & istis & aliis simul rebus, satis superq́; quantum ad eam mentibus a pietate minimè alienis persuadendam est necesse, cõfirmata fuit. Possem alios circa baptismum Evangelicorum errores recensere; sed quia leviores sunt, nec facilè a recta salutis via quempiam revocare queunt, prorsus hoc loco omittendos duxi, & ulterius progrediendum.

CAPUT V.

De ignorationibus seu levioribus erroribus multis Evangelicorum.

IAM *enim de eo, quod postremo loco a nobis propositum fuit, agendum videtur, & breviter indicandum, multos præterea errores sive ignorationes in Evangelicorum religione esse, quæ licèt ipsiæ per se viæ, quæ ad salutem ducit, cognitionem non impediant, non possunt tamen nisi aliqua ratione obesse, & graviores alios errores tandem inducere, qui tanti mali sint caussa.*

Primùm ejusmodi errorem faciemus, quòd sicut vulgò ab Evangelicis creditur, sic etiam ab eorum præcipuis quibusdam magistris traditur, Adamum ante peccatum fuisse naturâ immortalem, post peccatum verò mortalem factum: Cùm tamen veritas sit, eum etiam ante peccatum fuisse naturâ mortalem, & propter peccatum, non quidem in mortalitatem naturalem, sed in mortem, ut scriptura loquitur, incidiße. Nihil enim prohibebat, quominus A- I. Eror Evangelicorum de natura Adami ante lapsum. Gen: 2. 17. Rõ: 5.12.

damus, licèt suâ naturâ mortalis, divinâ gratiâ a morte liberari posset, a cujus gratiæ spe, peccato suo omnino excidit, & mortis mancipium planè est factus, ita ut id quod naturale illi erat, prorsus necessarium etiam sit factum. Nam quòd etiam ante peccatum Adamus mortalis esset, & talis a Deo creatus fuisset, multa apertè docent. Primùm, quòd ex terra formatus fuit; Deinde quòd simul atque fuit creatus, cibis vescendis, & liberis gignendis, ab ipso Deo destinatus fuit; quarum rerum utramq; cum immortali natura pugnare, nemo non intelligit. Adde, quòd Paulus Apostolus citra ullam peccati cōsiderationem, sed tantummodò ejus naturam & creationem expendens, ipsum primum hominem Adamum mortalem facit, eiq; ex altera parte, secundum hominem, Christum Iesum, a mortuis videlicet excitatum, & cælestem factum, opponit, utpote immortalem. Et sanè si Adamus immortalis creatus fuisset, nihil attinebat illi arborem vitæ unà cum aliis arboribus vescendā dare; &, si naturalem mortalitatem homini peccatum attulisset, essetq; ea propria peccati pœna, certè Christus, qui peccatum, id est, peccati pœnam sustulit, ipsam naturalē mortalitatem abstulisset; quod tamen non fecit.

Gen:2.7 1 Cor:15 47. Gene:1. 28, 29. 1 Cor:15 45. Gene:2. 9, 16.

II. *Secundus hujus generis Evangelicæ doctrinæ error sit, quòd Adamo ante peccatum justitiam quandam originalem tribuunt, quam videlicet, simulatq; est creatus, ex Dei gratia habuerit, præter eā, quòd nulla labe infectus esset; quam justitiam seu rectitudinem, Salomon intellexit, cum scripsit, Hominem a*

Eccle:7. 29.

Deo rectum fuisse creatum seu factum; & præterquam, nec ratio ullo modo fert, nec usquam scriptura testatur, Adamum etiam ante peccatum aliâ ulla justitia fuisse præditum. Et certè si illam habuisset, quam Evangelici, unà cum Pontificiis, volunt, non tam facilè ipsius Dei creatoris sui apertissimum simul ac severissimum, ac præterea servatu facillimum præceptum violâsset, ac contempsisset.

Tertium errorem ejusmodi generis statuo, quòd omnino Evangelici docent, hominis ad peccandum pronitatem ex illo primo primi hominis peccato profectam esse. Nam sive id ex ipsius illius peccati vi factum esse volunt, pugnat hoc cum ratione manifesta, cùm peccati unius, id est, unius peccati actus tanta vis esse nequeat; sive Deo ita decernente, ut peccatum illud istâ pœnâ in homine plecteretur, atque hac ratione tanti mali caussa esset, id evenisse statuunt, hoc & Dei rectitudini penitus adversatur, expressæq; ejus voluntati, qui & peccatum odio habet, & ne homines peccent, apertißimè jubet; nec ullum ex sacris litteris habet testimonium, quippe in quibus diligens enumeratio fiat pœnarum, quas Deus homini ob primum illud peccatum inflixit, inter quas tamen nulla ejusmodi pœnæ mentio facta reperitur. Pronitas ad peccandum, quæ in homine conspicitur, sicut ab ipsa prima creatione ortum non habet (namq;, ut dictum est, Salomone teste, Deus fecit hominem rectum) sic neque a primo illo peccato, sive ab uno illo primi hominis peccandi actu statim exorta est, sed, continuatis post peccatum illud,

III. Sententia Evãgelicorum de effectu lapsus Adami.

Gene: 3. 16, &c.

alii

*aliis peccandi actibus, peccandi habitum paullatim
homines contraxerunt, seq; ipsi corruperunt, & sic
corruptionis istius semina per propagationem, ad po-
steros transmiserunt.* Et idcirco Salomon in loco
*antedicto, ut ostenderet unde factum esset, ut recti-
tudo illa, in qua homo a Deo conditus fuerat, desiis-
set, non ait, ipsum primum hominem peccatum illud
commisisse, sed homines quæsiisse cogitationes plu-
rimas. Quidquid denique Evangelici unà cum Pon-
tificiis malorum effectuum in humano genere, pri-
mo illi primi hominis peccato tribuunt, præter eos,
quos ipsemet Deus & ante & post illud perpetra-*
Gē: 3.17 *tum, suis verbis expreßit, vana hominum commen-*
& 3. 16.
&c. *ta ac somnia ut sint necesse est.* Malis autem istis ef-
*fectibus, quos Pontificii excogitârunt, addiderunt
Evangelici amißionem liberi arbitrii; qui ingens
est error: non quia jactura ista peccato illi adscriba-
tur, sed quia vel inducit, vel pro concesso ponit ja-
cturam istam, & humanum genus universum libe-
ro arbitrio privat. qua de re satis supra secundo ca-
pite a nobis dictum est.* Exclamabunt, scio, Evan-
*gelici, quod ad alios multos effectus attinet illius
primi peccati, sociosq; ea in re habebunt Pontifici-
os, me Pelagianum esse, peßimumq; hæreticum, qui
peccatum originale non agnoscam. quasi verò us-
quam in sacris litteris originalis alicujus peccati di-
sertè mentio fiat, vel quasi inter ipsos constet, quid*
Rom: 5. *sit istud originale peccatum.* Ego quidem & agnosco
19. *& fateor, unaq; cum Paulo Apostolo, & prædican-
dum esse censeo, ob inobedientiam illam primi ho-*

minis

minis factum esse, ut multi, id est, omnes homines, constituti sint peccatores, id est (quod proprium est eorum qui peccant) necessariæ ac perpetuæ morti sint obnoxii; non quidem quia inobedientia ista illis imputetur (quid enim iniquius, nisi illi similiter inobedientes fuerint?) sed quia ea ipsi inobodienti Adamo, meritò atque ex ipsius Dei decreto, necessariæ perpetuæq; mortis fuit caussa, utq; ille hanc conditionem tali morti subjacendi subiret, planè effecit; quæ conditio, ipsius tantùm propagationis vi (ut in aliis omnibus ejusmodi conditionibus, puta servili, vel contra ingenuâ, vectigali, vel contra immuni, & aliis similibus evenire certum est) ad posteros ejus omnes est transmissa. Hoc ergo modo originale peccatum, si ita loqui libet, unà cum scriptura agnosco. Quicquid aliud Theologi vulgò de originali peccato disputant, præter reatum hunc necessariæ perpetuæq; mortis, quem per propagationem ipsam, sine ulla ipsius peccati imputatione ab Adamo traxim⁹, id omne, ut apud ipsosmet incertum omnino ac varium, sic humani ingenii figmentum prorsus censendum est.

IV. Sententia Evãgelicorum de: Concupiscentia.

Quartum, ex leviorum numero, doctrinæ Evangelicorum errorem faciemus quiddam, quod a Stoicis, ut quædam alia, videntur esse mutuati, & in quo nequaquam ut in plerisq; aliis, secum consentientes Papistas habent, id est, quòd simplicem & planè naturalem in homine concupiscentiam, quamvis ei nullo pacto assentiatur, sed statim & semper eam reprimat, peccatum esse statuunt, idq; ejusmodi, ut vel ob id

ob id solum homo a Deo damnari jurè possit. Neque enim animadvertunt, divinum præceptum de non concupiscendo, ex quo uno sententiam istam ut probare conentur, necesse est, nullo modo de ea concupiscentia accipi posse, quæ in nostra non sit potestate, qualis sine dubio illa est, quæ planè est naturalis. Indignissima enim res est vel cogitare quidem, Deum homini quidquam præcepisse, quod ipsi homini factu omnino sit impossibile; quamvis iidem Evangelici audacter affirment ac doceant divinam legem a nemine quantumvis Dei spiritu prædito, servari posse, id quod quincti erroris loco numerandum est. Sed quia nihilominus verissimum est, neminem a Deo justum pronunciari ob eam caussam, quòd ejus legem ad unguem servaverit, nihil est opus de hoc errore pluribus agere, eumvè latiùs hoc loco explicare.

V. Sententia Evãgelicorum de impossibilitate observãdi legẽ Dei.

Rom: 3. 20. Gal: 2: 16. 3. 11.

Superiore capite gravem illum errorẽ Evangelicorum commemoravimus, circa moralia præcepta veteris & novi Testamenti; quòd scilicet eadem utriusq; omnino esse arbitrentur. Qui error inde proficiscitur, quòd discrimen inter utrumq; Testamentum minimè nôrunt; qua de re hujus nostræ scriptionis brevitas non patitur, ut nunc pleniùs disseramus; tantùm unum adhuc atque alterum errorem inde proficiscentem indicabimus. Et primùm quidem eum commemorabimus, quem Evangelici cum Papistis communem habent, eumq; sexti erroris loco inter leviores ponemus. Is est, quòd existimant, eos qui sub vetere Testamento coram Deo justi sunt habiti, propterea habitos fuisse, & salutis æternæ

VI. Sententia Evãgelicorum de modo justificationis sub Vetere Federe.

nobiscum fore participes, quòd sicut nos in Christum jam exhibitum, sic ipsi in eundem, quem exhibitum iri sperabant, omnino crediderint. Hunc errorem, cui alioqui universa scriptura repugnat, quippe quæ fidei in Christum nullam prorsus mentionem, nisi pro eo tempore, quo exhibitus jam fuit, usquam faciat, pauci quidam loci malè intellecti genuisse videntur: duo verò præcipuè, & ambo in Petri Apostoli verbis, quæ leguntur in Actis Apostolorum. Prior igitur locus est, sententia illa ab isto Apostolo pronunciata, nullum aliud nomen sub cælo esse, quod datum sit in hominibus, sive inter homines, in quo oporteat nos salvos fieri, nisi nomen Iesu Christi Nazareni. Verùm ipsamet sententia sui ipsius explicationem, & ad ratiocinationem, quæ inde vulgò ducitur, responsionem secum adfert, cùm nulla mẽtione præteriti temporis facta, tantùm in præsente tempore dicat, nullum aliud nomẽ sub cælo esse, &c. & proximè ante similiter præsente tantummodo tempore enunciatum legitur, in nullo alio esse salutem, addito etiam in Græco voci Salutis, *articulo; nempe ut intelligatur, de nova & prius inaudita illa salute hîc agi, quam proponere cœperat Iohannes Baptista, remißionis quorumcumque multiplicium quantumvis & gravißimorum peccatorum, & a ventura ira Dei perpetuam ac plenißimam liberationem, omnibus pœnitentiam agentibus; & ita animadvertatur, & dictum istud, & sententiam istam, quæ statim subjicitur, & in qua ipsius dicti redditur ratio, nullo pacto ad prisca illa tempora, sed ad*

Act. 4. 12.

nova

nova tantùm pertinere. Alter locus sunt verba quæ leguntur Act:15.11. Sed per gratiam Domini nostri Iesu Christi credimus salvari, quémadmodum & illi. Videtur enim pronomen illi, referri debere ad patres; tum quia proximè fuerunt nominati, tum quia gentes, quarum antea mentio fuerat facta, in Græco sunt generis neutri, pronomen verò istud relativum, generis masculini. Verùm cùm non admodum raro & pronomina relativa non ad proximè, sed ad paullò longinquiùs nominata referri debeant, & vocabulum Græcum,
Ioh: 9. 22. Rom: 2. 14. quod gentes significat, neutri licet generis, pronomine masculini generis relatum inveniatur; sentiendum omnino est, pronomine illi, non quidem patres, qui obiter sunt ibi nominati, sed gentes referri, de quibus ex professo agebatur, ad ostendendum, quænam esset salutis via a Deo per Christum proposita, eamq; esse fidem in ipsum Christum sine operibus legis: quandoquidem gentes, quæ in Christum crediderant, sine operibus legis servabantur, id attestante Deo ipso, dato illis Spiritu sancto, non minus quàm Iudæis, qui Christo fidem habuerant.

Potest etiam hujus erroris, quē sextum inter leviores fecimus, fuisse caussa, quòd certum sit, etiam ante Christum exhibitum, salutem & justificationem non nisi per fidem cuiquam obtigisse; & creditum fuerit, nullam salutarem & justificantem fidem umquam fuisse, nisi fidem in Christum: sed animadvertendum, iis, qui ita crediderunt, fidem in Christum, ut ipse Christus Ioh:12.44., ait, esse fidem

in eum qui illum misit, nempe Deum ejus Patrem, & propterea per eum salutem & justificationem contingere. quare si veteres illi in ipsum Deum crediderunt, non modò fide fuerunt præditi, sed ea fide per quam justificatio & salus contingit. Vide autem de fide in Deum, quæ hominem illâ præditum ipsi Deo gratum facit, & ante Christi adventum sine ullius in ipsum Christum fidei consideratione id præstabat, caput 11. epistolæ ad Hebræos.

Sequitur ut alterum, quem ante indicavimus, errorem ex ignoratione discriminis veteris & novi fœderis manantem, qui Evangelicorum est proprius, aut certè a paucis Pontificiis receptus videtur, breviter explicemus, eritq; is ejus generis, de quo nunc agimus, septimus. VII. *Credunt enim Evangelicorum magistri, vitam æternam non primùm ac demum in novo fœdere, sed antea quoque in vetere fuisse promissam, & ex ipso Dei promisso a fidelibus ejus temporis expectatam. quo vix quidquam inveniri potest divinis testimoniis & oraculis magis contrarium. In illis siquidem, quemadmodum vitæ æternæ a Deo hominibus ipsiq; populo suo promissæ pro eo tempore, quod Christi adventum præcessit, nulla prorsus fit aperta mentio; sic apertissimè commemoratur atq; inculcatur, vitam æternam per Iesum Christũ a Deo promissam fuisse, & per ejus Evangelium, hominibus patefactam, cùm ea prius apud Deum lateret; ac denique novum fœdus in melioribus promissionibus, quàm vetus fuisse sancitum. Verumtamen ne sit nihilominus, qui arbitretur, non habituros æternam*

Sententia Evãgelicorum de eo, quòd De⁹ sub veteri etiã fœdere promiserit vitã æternam.

1 Ioh: 1. 2. & 2. 25.
2Tim: 1: 10.
Heb: 8. 6

ternam vitam eos, qui fideles ante Christi adventum fuerint, quamvis illis non fuerit a Deo promissa. Nihil enim impedit, quominus Deus multò plus det, quàm promisit; & Christus satis apertè nos docet, fideles Dei, etiam qui ante ipsius adventum a condito orbe extiterunt, vitam æternam adepturos, cùm ex ipsius Dei verbis verißimè & acutißimè

Luc: 20. 37. collegit, Abrahamum, Isaacum, & Iacobum resurrecturos & victuros. quem imitatus auctor epistolæ

Heb: 11. 16. ad Hebræos ait, non pudere Deum se istorum, licèt (subintellige) jam mortuorum, Deum nominare, quia nimirum illis præparavit civitatem, nempe cœlestem patriam, & sic, ut in æternũ vivant, decrevit.

Innuimus capite superiore, esse leviores quosdã Evãgelicorum errores circa baptismum, præter graves, quos ibi commemoravimus, ex quibus unum tantùm hic indicandum duximus, & octavi erroris

IIX. Sententia Evãgelicorum de Baptismo aquæ.

hujus generis loco ponendum. Is autem est, quòd unà cum Pontificiis censent, aquam baptismi sanguinis Christi figuram esse, cùm tamen ejus rei nullum divinum testimonium habeant. Verißimum quidem est ac testatißimum, Christi sanguine ablui, seu ablutа fuisse peccata nostra, & in baptismo peccatorum ablutionem adumbrari, res ipsa loquitur: non tamen hinc sequitur, Baptismi aquam, Christi sanguinis figuram esse. cùm ea sit figura divinæ gratiæ, quâ potißimum ac primaria ratione peccata abluuntur, gratiæ, inquam, per Christum a Deo nobis exhibitæ, & in nos effusæ, quamquam ejusdem Christi sanguine designatæ, eoq; interveniente ad exi-

tum suum perductæ: unde factum est, ut ipsi Christi sanguini ablutio peccatorum nostrorum meritò in sanctis litteris tribuatur. Quod si Evangelici unà cum Pontificiis non ignorâssent, qua ratione Christi sanguis peccata nostra abluat, quòd is in baptismi aqua adumbretur, numquam dixissent. Monet autem hic locus, ut aliquid dicamus de Evangelicorum errore circa rationem, quà Christus peccata nostra expiet, præter id, quod suprà capite secundo attigimus, cùm illi tribuunt, quòd suo sanguine justitiæ divinæ pro nobis satisfecerit. Qua de re propter ejus pondus, & maximum ad viam æternæ salutis rectè tenendam momentum, uberius aliquid nobis dicendum sanè fuisset, vel in eodem secundo capite, vel in proximè superiore. Sed rei amplitudo & studium nostrum in hoc scripto brevitatis, inde nos absterruit. Poterit tamen ex eo, quod statim dicturi sumus, clariùs aliquantò intelligi tum Evangelicos, tum Pontificios planè ignorare, quomodo Christi sanguine expiata fuerint peccata nostra. Dico igitur Evangelicos unà cum Pontificiis errare, (& hūc nonum errorem hoc loco, seu nonam ignorationem istorum facio) arbitrantes Iesu Christi sacrificium & oblationem expiatoriam pro peccatis nostris in cruce peractam & absolutam fuisse, eamq́; totam obedientiâ illius usq́; ad crucis mortem, & ipsa sanguinis fusione contineri. Certum enim est, oblationem illam expiatoriam, quam singulis annis sacerdos ille antiquus, & secundùm Aharonis ordinem populi Dei Pontifex, faciebat, & quam auctor epi-

IX. Sententia Evāgelicorum de sacrificio Christi expiatorio pro peccatis nostris.

Heb: 9. 11,& 24, &c. *stolæ ad Hebræos vult typum fuiße expiatoriæ oblationis Christi, non fuisse peractam & absolutam, nisi priùs Pontifex iste in sancta sanctorum ingressus esset; cui loco in expiatione per Christum facta vult omnino idem auctor respondere ipsum cælum, in quo Christus, postquam mactatus fuit, (ut in illum locum Aharonicus Pontifex postquam juvencum & hircum mactâsset) ingressus est. Ex quo necessariò sequitur, Christi oblationem expiatoriam non ante ipsius, post sui mactationem, ingressum in cælum peractam & absolutam fuisse: unde clarè liquet, nec in ipsa cruce oblationem istam peractam fuisse, nec eam revera ipsius Christi obedientiâ usque ad mortem crucis, & sanguinis fusione contineri; sed propterea illis tribui expiationem peccatorum nostrorũ, quia nec sine ipsis, nec nisi per ipsas potuit Christus in cælum ad expianda peccata nostra ingredi, id est, ad supremam illam potestatem obtinendam pervenire, quâ nos ab omnibus omnium nostrorum peccatorum pœnis liberos atque immunes perpetuò facit, & ab ipsa morte, propriâ & summâ peccati pœnâ, eximit ac vindicat; nos, inquam, qui ipsius sumus, & ipsi obtemperamus, quibus & non ullis aliis ea ratione, quâ dictum est, salutis æternæ caussa fuit.*

Heb:5.9 *Hinc satis superq́; intelligi potest longè alia ratione per fusionem sanguinis Christi expiari ac deleri peccata nostra, quàm divinæ justitiæ pro illis satisfaciendo. Nec sanè satisfactione ista quidquam erat opus, & qui illam asserunt, ii imprudentes, summæ vel potestati vel benignitati divinæ erga nos plurimum de-*

detrahunt, vel etiam utramq; simul convellunt. Verumtamen, quia totius sui erroris circa rationem expiationis peccatorum nostrorum per Christum, videntur Evangelici, præter jam inveteratam aliquot seculorum opinionem, ex non paucis figuratis, id est, non omnino propriis, licèt alioqui usitatissimis, sacræ scripturæ loquendi modis occasionem habuisse; & error iste, quantus quantus est, salutis æternæ viam nec præcluderet, nec ita obscuraret, ut ea teneri non possit, si modò firmum maneret, omnis & cujuscumq; expiationis peccatorū per Christum factæ, eos tantùm esse participes, qui ipsi Christo obediunt, nec antequam obediat, posse quemquam ad illam penitus aspirare; propterea potest hic Evangelicorum error simplex ignoratio censeri, nec cuiquam mirum videri debet, quòd eum in hac postrema errorum Evangelicæ doctrinæ classe reposuerimus. Errant præterea Evangelici, maxima ex parte Pontificios hîc, ut alibii, imitati, ignorantes quinám sit status mortuorum ante extremi judicii diem, & quo corpore resurrecturi simus, id est, quale sit futurum corpus nostrum post resurrectionem. Verùm quia, ut id ipsis demonstraretur, longiore disputatione esset opus, placet tantùm quiddam indicare, quod ad posteriorem partem ejus, quod diximus, pertinet, & decimum errorem sive ignorationem illorū facere.

Credunt igitur Evangelici unà cum Pontificiis, corpus Domini nostri Iesu Christi in ipsa resurrectione immortalitatem naturalem & glorificationem adeptum fuisse; quamvis nec quidquam apud sacros

X. De Sententia Evāgelicorū de tempo-

re glorificationis D. Iesu. *sacros scriptores legatur, quod id suadendi vim habeat, & quædam contra apud eosdem extent, quæ id falsum esse docent; ut est, quòd Dominus Iesus post resurrectionem suam revera comedit & bibit, quodq; in ipsius corpore erant adhuc vestigia clavorum in manibus & in pedibus ejus, & lanceæ in latere. quæ cum naturali immortalitate ac glorificatione pugnare, nemo est qui statim non animadvertat. Resurrexit quidem Christus, non ampliùs moriturus; sed aliud est, quempiam non moriturum esse, aliud verò naturâ esse immortalem. cujus rei exemplum sint ii, quos ex suis vivos deprehensurus est Christus in adventu suo. Isti enim, quamvis, etiam antequam Christus adveniat, de ipsis decretum divinum futurum sit, ne moriantur, non tamen naturâ immortales erunt, nisi postquam Christus advenerit, & corpora eorum immutaverit; qua immutatione nihil esset opus, si jam naturâ immortales essent. Nam quod Dominus Iesus post resurrectionem suam legitur ad suos discipulos quodam in loco congregatos, ejusdem loci januis clausis venisse, id non ita accipiendum est, quasi per ipsas januas, quātumvis clausas, dum ingrederetur, permanentes, ingressus fuerit: sed tantummodo, quamvis discipuli januas clausissent, nec illas ante Domini Iesu ingressum quisquam ex ipsis, aut qui intus cum ipsis esset, aperuisset, tamen ad illos Dominum Iesum venisse, non expresse quà, nec quomodo ingressus fuerit; idquod divina vi citra ullum ejus rei discipulorum sensum fieri potuit, quamvis Christi corpus adhuc eandem natu-*

1 Cor: 15. 21, &c.

Ioh: 20. 19, & 26.

naturam haberet, quam ante resurrectionem habuerat. quod sanè necesse erat, si certa fides ipsis discipulis facienda erat, & per eos aliis omnibus, eum ipsum Iesum Nazarenum, qui crucifixus fuerat, a mortuis resurrexisse, quemadmodum faciendam fuisse, divina oracula ac testimonia passim docent atque confirmant. Et hîc volumus finem facere, errores & ignorantias Evangelicorum doctrinæ indicãdi, & sic ea, quæ ab ipso initio proposuimus, exequendi; & cujusdam appendicis loco, de alia quadam re agere, quæ sola satis esse debet, donec ea non mutetur, ad unumquemque veræ pietatis studiosum inducendum, ut puriori alicui cœtui sese adjungere omnino curet, quàm sit cœtus Evangelicorum in Poloniæ regno, & magno ducatu Lithvaniæ.

APPENDIX.

De defectu disciplinæ Ecclesiasticæ in cœtu Evangelicorum, & de caussis, cur hic cœtus in dies minuatur, Arrianorum verò (quos vocant) crescat.

EST igitur res ista defectus, aut certè neglectus, omnis spiritualis coërtionis & disciplinæ, ut vocant Ecclesiasticæ, qui adhuc in universo isto cœtu cernitur. Ex quo non solùm id fit, quod in fine tertii capitis jam attigimus, ut scilicet, qui ad istum cœtum pertinent, multa sibi permittant, sibiq; licere opinentur, quæ tamen ab ipsorummet magistris improbantur, verùm etiam tantam licentiam sibi pleriq; sumant, ut ejusmodi moribus sint præditi, quos, si verum fateri velint, ipsimet non probant, & cùm liberi

De negligentia Evãgelicorum in disciplina Ecclesiastica.

ab ipso præsente affectu, & animi perturbatione sunt, satis vident atq; intelligunt, eos verum Christi discipulum minimè decere, & interim isti ad participandam Domini cœnam admittuntur, unà ac pariter cum iis paucis, qui Christianis moribus sunt præditi; qui hac ratione, si Christi præcepto obtemperare velint, & mortem ejus ritu isto prædicare ac commemorare, cum iis communicare coguntur, & sacrum, id est, ad res sacras adumbrandas divinitus institutum cibum sumere, cum quibus ne prophanum quidem seu vulgarem capere ex Apostoli præscriptione licet. Scio equidem etiam in aliis multis Evangelicorum aliarum regionum Ecclesiis disciplinam Ecclesiasticam vel planè desiderari, vel certè non ita exerceri, ut ad excommunicationem ipsam deveniatur, & ad arcendum quemquam a cœna Domini participanda, sive in perpetuum, sive etiam ad tempus. Verùm non erant, neque sunt Polonis aut Lithvanis Evangelicis eæ aliarum gentium Ecclesiæ imitandæ, quæ imperfectiores ab omnibus habentur, sed eæ, quas omnibus aliis præstare ipsimet judicant, qualis est Genevensis, aliæq; omnes, quæ ad ejus exemplum sese conformârunt; cujusmodi non paucas & in Gallia & in Scotia adhuc esse arbitror. fuerunt enim antehac sine ullo dubio. Scio similiter non defuisse viros alioqui doctos & pietatis laude præstantes, qui excommunicationem, seu cujusquam a cœnæ Domini usu exclusionem non approbârunt: sed hujusce eorum sententiæ potissima caussa fuit, quòd isto ritu obeundo crediderunt aliquod

1 Cor: 5. 11.

quod

quod insigne spirituale beneficium accipi, quo nefas esse putârunt quemquam privare, si fortè is, qui ut ab eo arceretur, dignus esse censebatur, antequam planè illum obeat, suorum scelerum, unius aut plurium tali tamq; vera pœnitentia ducatur, ut dignè jam illum obire dicendus sit. Verùm, ut supra, cùm de ipsa cœna Domini, id est de Evangelicorum circa eam erroribus ageremus, breviter indicavimus, non ad ullum singulare beneficium conferendum ritus hic sacer institutus fuit, sed ad accepta jam beneficia commemoranda ac concelebranda. Si quæ aliæ caussæ sunt, cur isti alioqui probi atque eruditi viri excommunicationis usum non probaverint, refellit eos satis accuratè ac solidè Theodorus Beza, magnus excommunicationis patronus & assertor; cui inter Evangelicos Theologos pauci omnino sunt pares, sive eruditionem spectes, sive judicii atque ingenii acumen & elegantiam. Huic igitur tanto viro, tamq; eximio ac præcipuo magistro suo, ut Evangelici, quorum caussâ hæc scribimus, hac in parte parêre velint, etiam atque etiam eos hortor: & propterea, si nondum perspicere queūnt, quantò sine ulla comparatione ejus cœtus doctrina sit purior, ad quem ipsos se adjungere debere censemus, quàm illius, in quo adhuc sunt; adhucq; persuasi sunt, in altero hoc cœtu, quem illis tantopere commendamus, sententias quasdam teneri, quæ sint impiæ prorsus ac blasphemæ (tametsi reverà nihil magis pium, nihilq; cum Dei Christiq; vera gloria magis conjunctum, ut tēpus ipsum declarabit, illis inveniri potest) ita ut sibi

ab eo penitus abhorrendum esse statuant, si, inquam, hactenus sunt persuasi, nec ab ista quantumvis injusta persuasione demoveri adhuc possunt, moneo, ut saltem omni conatu curent, ut in suis cœtibus vigeat disciplina Ecclesiastica, nec ita pessum omnia apud se ire sinant, & ex ipsorum ruinis Antichristi ædificia fulciri atque ampliari; id quod pii viri non sine lacrimis ne cogitare quidem possunt, nedum, quemadmodum coguntur, in singulos dies aut videre aut audire aliquem ex Euangelicorum numero, & quidem ex præstantioribus, id est, oculis hominum magis conspicuis ad Pontificios deficere, & cultib⁹ divina lege expreßè ac disertè prohibitis sese dedere atque involvere. Si Evangelici, de quibus loquimur, seriò cogitarent, quantam jacturam suorum, haud sanè multorum annorum spatio, fecerint, necessariò subiret ipsos pariter cogitatio, quænám hujusce rei caussa fuerit. & facilè animadverterent atq; agnoscerent, nullam potiorem tanti mali caussam fuisse, quàm disciplinæ Ecclesiasticæ neglectum. unde factum est, ut omne veræ pietatis & vitæ suæ ac morum emendationis studium refrixerit inter eos, & tantùm non penitus extinctum fuerit. Quid enim facilius & proclivius, quàm hominem de vita moribusq; suis emendandis parum curantem a puriore ad impuriorem & religionem & doctrinam deficere, modò defectio ista aliquid majoris commodi allatura videatur? quod sanè in defectione ad Papatum evenire nemo non apertè videt. Quamquam ipsa per se Evangelicorum doctrina, ut suprà ostensum

ſum fuit, aptiſsima eſt ad hominem a ſolidæ pietatis & vitæ ſanctimoniæ ſtudio retrahendum, adeò ut etiamſi ipſorum miniſtri ſeu paſtores (qui an diligenter hac in re ſuo munere fungantur, valde dubito) perpetuè urgerent, ut ii, qui eorum curæ ſunt commiſſi, piè ac ſanctè viverẽt, parum tamen omnino efficerent, cùm ex altera parte ea dogmata ſuis auditoribus tradere, eorumq́; mentibus inſtillare nunquam deſinant, quæ contrarium in ipſis planè efficiunt. Quid contrà cauſſæ eſſe dicemus, cur cœtus ad quem Evangelicos invitamus, hoc eodem tempore, quo tantopere Evangelicorum numerus deficit, non modò nihil imminutus, ſed pro ſui ipſius proportione non parum auctus fuerit? Certè nõ aliud magis, quàm unà cum ejuſmodi doctrina, quæ habenas vitiis nihil laxat, & mundanas cupiditates mirificè refrenat, conjunctus diſciplinæ Eccleſiaſticæ perpetuus uſus, quo homines validè in officio continentur, & ab hujus vitæ illecebris ac commodis revocantur; quo fit, ut nec illi qui jam in ipſo cœtu ſunt, facilè ab iis, quæ hic mundus promittit, vincantur, & ſic deficiant; & exteri, ſi non magnâ, majore ſaltem aliqua, quàm aliorum ſit, ipſorum generatim vitæ ſanctitate conſpecta, omnino commoveantur, ac ſuſpicari incipiant, doctrinam quoq; illorum meliorem, quàm aliorum eſſe, ac proinde diligentiùs de ea inquirant, eaq́; ratione tandem ei adhæreãt. Eſt enim ſine dubio alia, immo quæ omnium aliarum potiſsima videri poteſt, cum Evangelicorum diminutionis, tum alterius cœtus accretionis cauſſa,

hic videlicet doctrina, scripturæ & rationi maximè consentanea, ibi verò utrique admodum repugnans, præsertim in quibusdam ex iis, quibus cum Pontificiorum doctrina non consentit. cujusmodi sunt liberi arbitrii humani, etiam quod ad simplicem voluntatem attinet, ad bonum negatio, & ab eodem homine coram Deo justificando, quorumcumque bonorum operum exclusio. Nam vel hæc duo dogmata, quæ & a veritate longißimè abesse (ut certè absunt) quilibet facilè suspicatur, & interim circa res maximi momenti versari, apertè constat, satis sunt, si de illis disputetur aut inquiratur, ad hominem ab eo cœtu alienandum & separandum ubi illa tradãtur atque asseverentur, ad eumq; inducendum, ut alii cœtui se adjungat, in quo his contraria doceantur. Neque quidquam ego sanè dubito, si Lutherus, & alii, qui Antichristianæ tyrannidi sese opposuerunt, & falsos in religione cultus ab Antichristi spiritu inductos abolere cœperunt, ista duo nova dogmata non invexissent, facilè futurum fuisse, ut ad hoc tempus Ecclesia Latina universa, Satanæ isto jugo excusso, ad frugem rediisset.

Iam ea, quæ de caussis, cur Evangelicorũ nostrorũ cœtus tam valde imminutꝰ fuerit, eorũ verò, qui Arriani prorsus immeritò vocari solent, creverit, hactenus breviter attigimus, verissima esse videbunt, spero ac fatebuntur cordati omnes, qui secum reputaverint, multas alioqui fuisse caussas, cur planè cõtra fieret. Habebant enim Evangelici ex numero suo non modò maximam vim præcellentium ac divitum

vitum nobilium, sed ex ipsis magnatibus complures; ita ut & auctoritate, & opibus, & potentiâ non parum abundarent. Non deerant illis, partim præsentes, partim absentes, quos vel accersere ad se poterant, vel de omnibus gravioribus, quæ inciderent, consulere, viri eruditione ac prudentiâ præstantes, quibus mirificè ad cœtum suum firmandum ac stabiliendum juvari poterant. Regiones ac regna integra, & prope & procul non pauca habebant, ut etiamnum habent, secum in religione consentientia. Adde, quod ipsorum doctrina fert, licere armis & vi, cum effusione etiam alieni sanguinis, ut supra exposuimus, religionem suam ejusq; cultum defendere. Atqui ista omnia ab altero illo cœtu semper abfuerunt. nobiles pauci, quia nimirum fratrum numerus ipse parvus, iiq; maxima ex parte vel pauperes, vel parum potentes; ex magnatum numero vix ullus umquam fuit, qui seriò ei faveret, nullus, qui sese ei planè adjungeret. virorum eruditorum summa penuria, sive præsentium, sive absentium; alterius regionis aut regni nullæ prorsus Ecclesiæ, quæ cum ipsis omnino consentirent; quæ verò non dissentirẽt, præ Evangelicorum Ecclesiis, mirum quàm paucæ. præterea firma sententia, quæ perpetuò in ipsis viguit, non licere homini Christiano armis carnalibus vim sibi in spiritualibus rebus factam repellere, præsertim verò ubi periculũ fundẽdi humani sanguinis appareat. Nihil autem dico de modo & forma hactenus constanter servata, sese horum cœtui adjungendi, a qua tantopere vulgò abhorrent, cum alias

ob

ob caussas, tum verò quia hac ratione nomen & olim & hodie valde invisum Anabaptistæ acquiritur, & aliis derisionis plenis appellationibus quis se subjicit. Hoc, inquam, omitto, etiamsi certum est, vel hoc unum magnam vim habere ad homines, quominus istius cœtus sese declarent, impediendos aut certè retardandos. Indignum enim prorsus homine vel leviter quidem pio atq; cordato, ejusmodi rebus absterreri, semper mihi est visum. Eandem ob caußam severitatem doctrinæ de moribus non commemoro, quamvis optimè sciam non paucos ob hanc unam, ad istum cœtum non accedere. Tantum dico, quemadmodum Evangelici ceremoniâ istâ carent, quâ adultos, qui jam Christi nomen profitentur, in suum cœtum recipiant, sic ipsorum de moribus doctrinam multò minus severam eße. ut tantò clarius appareat, præter a nobis enumeratas antea caussas vix quidquam inveniri posse, quod non magis ipsorum cœtum conservare & augere potuerit, quàm illorum, quibus ut se adjungant, ex animo opto. Quoniam verò id non nisi temere fieri ab ipsis potest, nisi prius perspectum habeant, illorum doctrinam suâ multò puriorem esse, duabus rebus hîc est opus; una, ut libros illorum & suorum simul diligenter legant atque examinent, vel saltem de controversis inter hos duos cœtus dogmatis cum utriusque partis viris doctis seriò conferant, vel denique sacras literas, præsertim verò novi Testamenti scripta sibi quàm familiarißima reddāt. Altera, ut omnino apud se statuant, se velle Deo servire, ejusq; voluntatem omnibus

bus aliis rebus anteponere. Quod ad priorem ex istis duabus rebus attinet, vel ex hoc possunt intelligere, ipsos suos doctores & pastores doctrinam ipsam suam suspectam falsitatis habere, & eam quam alter ist[illegible] cœtus tradit, veram esse suspicari, quòd ab eo editos libros, præcipuè verò eos, in quibus pleniùs ac diligentiùs res pertractantur, quantum in ipsis est, ne a suis legantur & curant & vetant; nec cum istius cœtus hominibus disputare aut conferre illis com[illegible]unt. Sunt hæ artes Machometanæ & Antichri[illegible]anæ ad errores suos occultandos, & populum in tenebris ignorantiæ divinarum rerum retinendum, & propterea iis, qui Antichristo sese opponere profitentur, indignissimæ; præsertim cùm istud, quod ipsimet faciunt, in aliis tam acriter semper culpaverint ac culpent, deq; Pontificiis pastoribus tam vehementer conquerantur, quod suis, librorum quos ipsi edunt, lectionẽ interdicant. Neque enim minùs vel blasphemi vel perniciosi Pontificiis pastoribus Evangelicorum libri esse videntur, quàm Evangelicis alterius istius cœtus libri. Porrò quod attinet ad posteriorem rem, quam faciendam Evangelicis diximus, nihil certius esse potest, quàm, firmum propositum voluntatis Dei faciendæ, potissimam esse viam veritatem cognoscendi. Sic enim Christus Dominus ait Ioh: 7. 16. &c. Mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me. Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoscet de doctrina, utrùm ex Deo sit, an ego a me ipso loquar. *Hæc deniq; monitio, ut Dei voluntatem facere prorsus*

ſus ſtatuant, non poteſt non eſſe utiliſſima, ſive in ſuo cœtu ſint permãſuri, ſive ad alterum acceſſuri. Quare illam grato animo, quæſo, accipiant, præſertim ab eo homine, qui illos ſincerè amat, nec, quamvis in multis & gravibus erroribus eos verſari credat, ſic tamen damnat, ut omnino a cæleſti regno excluſum illos iri affirmet; immo planè ſibi perſuadet, ſi alioqui piè vixerint, & mundanis cupiditatibus valedicant, fore ut omnino ſerventur. Verùm quàm ipſis ſit difficile hoc facere, dum in eo cœtu, in quo ſunt, adhuc permanent, ex iis fortaſſe intelligent, quæ ſupra a nobis breviter ſunt diſputata. Quocirca eò revertor, ut ex ipſis illos, qui ſolidæ pietatis ſunt ſtudioſi, horter ac moneam, ut ad alterum, quem nos probamus, cœtum accedant, eiq́ ſeſe adjungant. Deus Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſuo ſpiritu nos omnes regat; nec permittat, ut deſidiâ & negligentiâ noſtrâ in ipſius præceptis ſervandis, taliq́ vitæ noſtræ ratione, quæ illos planè dedeceat, qui ſe ex Antichriſtianis ſordibus emerſiſſe gloriantur, cauſſa ſimus, ut in dies magis Antichriſti regnum refloreſcat, & vera Chriſti Eccleſia atteratur & obſcuretur.

Anno 1599. menſe Iulio. In Agro Luclaviciano Abrahami Blonſcii.